

Scensko oblikovanje na kružnoj pozornici za kazališnu predstavu prema tekstu Tomislava Zajca "John Smith, princeza od Walesa"

Kukmanović, Lea

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:335385>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Završni rad br. 46/MED/2017

Scensko oblikovanje na kružnoj pozornici za kazališnu predstavu prema tekstu suvremenog hrvatskog dramatičara Tomislava Zajeca „John Smith princeza od Walesa”

Lea Kukmanović, 0033/2012

Sveučilište Sjever

Odjel za medijski dizajn

Završni rad br. 46/MED/2017

Scensko oblikovanje na kružnoj pozornici za kazališnu predstavu prema tekstu suvremenog hrvatskog dramatičara Tomislava Zajeca „John Smith princeza od Walesa”

Student

Lea Kukmanović, 0033/2012

Mentor

Iva Matija Bitanga, doc.

Koprivnica, rujan 2017. godine

Predgovor

U završnom se radu prikazuje likovno-scensko oblikovanje kazališne predstave kroz osobno viđenje i interpretaciju vizualnih, ali i dramskih elemenata. Za potrebe rada također je primijenjena okretna pozornica, koja izvedbu, ali i interpretaciju drame diže na novu razinu.

Cijeli je rad mentorirala doc. Iva Matija Bitanga koja je svojim iskustvom rada u kazalištu i scenografiji pomogla razvoju ideje i nastanku samoga rada te kojoj ovim putem zahvaljujem na prenesenu znanju.

Sažetak

Ovaj se rad bavi likovno-scenskim oblikovanjem kazališne predstave prema tekstu Tomislava Zajeca "John Smith princeza od Walesa", pri čijemu smo uprizorenju predvidjeli primjenu okretne pozornice. Ideja rada bila je mogućnost inscenacije drame koristeći se kao glavnim vizualnim elementom rijetko viđenom okretnom pozornicom te samim time objasniti mogućnosti i olakšavajuće okolnosti u vezi s njezinom primjenom.

Maketa same pozornice prikazane u radu ujedno je i maketa kazališta „Gavella“ izrađena prema stvarnome mjerilu kazališta te okretna pozornica kakvu sama „Gavella“ ne posjeduje, a izrađena je za potrebe inscenacije predstave. Usto, svaka scena prikazana u radu predočuje moje osobno viđenje i ideju likovnog oblikovanja na sceni te u rasvjeti i glazbi, kao i preinake u dramskom tekstu.

Predočeno likovno oblikovanje tako je moj osobni likovno-scenski izričaj primjenom vizualnih elemenata na pozornici.

Ključne riječi: likovno-scensko oblikovanje, okretna pozornica, scena, drama, kazalište, Tomislav Zajec, predstava

Sadržaj

1.	Uvod	4
2.	Što je to kazalište?	5
2.1.	Kazališta u Hrvatskoj	6
3.	Pojam drame	11
3.1.	Suvremena hrvatska drama	12
3.2.	Najvažniji predstavnici suvremene hrvatske drame	13
4.	Pojam i pojava okretne pozornice	19
4.1.	Okretna pozornica	19
5.	Gledanje dramskih predstava i osvrt na njih	22
6.	Likovno-scensko oblikovanje drame Tomislava Zajeca	25
6.1.	Maketa	30
6.2.	Oblikovanje scenografije	33
6.3.	Oblikovanje kostima	42
6.4.	Popis i skice rekvizita	50
6.5.	Troškovnik	52
7.	Zaključak	58
8.	Literatura	59
9.	Popis slika	60
10.	Prilozi	64

1. Uvod

U svojem završnom radu pisat ću o povijesti i nastanku suvremene hrvatske drame, najvažnijim predstavnicima te o likovno-scenskom oblikovanju suvremenih hrvatskih drama. Također ću pisati o okretnim pozornicama, njihovu nastanku i razvoju. Rad se sastoji od dvaju dijelova koji obuhvaćaju teorijski i praktični dio.

Prvi dio rada, teorijski, obuhvaća samu povijest i razvoj kazališta i drame u Hrvatskoj, koji počinje još 50-ih godina prošloga stoljeća i traje sve do danas. Pritom spominjem razvojne procese iz kojih se razvila suvremena drama te njezine najvažnije predstavnike, kao i naša najizvođenija dramska djela. Rad obuhvaća i usporedbu dramskih pisaca na izmaku prošloga stoljeća te dramskih pisaca novog doba, kao i utjecaj koji je „stariji naraštaj dramskih pisaca“ ostavio na današnji tzv. peti naraštaj.

Također su obrađeni pojam okretne pozornice, o kojoj je u ovome radu i riječ, i terminologija u vezi s njom te njezini začetci i izgled u usporedbi s okretnom pozornicom kakvu poznajemo danas. O tome koliko je likovno oblikovanje scene zahtjevan i opsežan zadatak, pisala sam u nastavku te pokušala objasniti zašto je upravo to ključan dio pri postavljanju drame na kazališne daske.

U prilog tome ide i usporedba dviju predstava u zagrebačkom kazalištu Gavella, pri čemu sam usporedila likovna oblikovanja u dramama jednih od danas najboljih dramatičara, Tene Štivičić i Filipa Šovagovića.

Drugi dio rada obuhvaća praktični dio mog rada, tj. likovno-scensko oblikovanje kazališne predstave prema tekstu Tomislava Zajeca „John Smith princeza od Walesa“. Na temelju njegova teksta odlučila sam napraviti inscenaciju istoimene drame, uključujući neke preinake, kao i sve ostale elemente koji se tiču likovnog oblikovanja scene. Važan dio u samoj inscenaciji jest okretna pozornica, koja, osim toga što tehnički pomaže izvedbi predstave, dobiva sasvim novo značenje pri interpretaciji drame. Drama prikazuje dva svijeta, zamišljeni i stvarni, koje glumac neprekidno i neumorno pokušava spojiti, a njih okretna pozornica, vrlo lako vizualno dočarava, ali i tehnički rješava. Primjer mojega likovnog oblikovanja te drame prikazan je na maketi koju sam napravila po uzoru na Gradsko dramsko kazalište Gavella preuzevši tako njezine mjere i tehničke podatke u mjerilu 1 : 25.

2. Što je to kazalište?

Kako bi se potpuno razumjelo dramsko oblikovanje predstave, potrebno je objasniti pojam kazališta kao mjesta na kojemu se to djelo scenski oblikuje te u konačnici predstavlja publici. Kazalište kao pojam potječe od grčke riječi „monstrare“, što znači kazati. Riječ kazalište u biti može označavati zgradu ili obilježeno mjesto za izvedbu predstavljačkih umjetnosti poput drame, opere, baleta itd. Kazališni prostor tako postaje svaki onaj lokalitet gdje istodobno sudjeluju izvođač i publika. To može biti i istoznačnica za krajnji rezultat postojanja i sudioništva u ostvarenju scensko-kazališnog čina; ustanova, tijelo ili umjetnička organizacija. Tako na primjer, kada govorimo o HNK-u (Hrvatsko narodno kazalište) u Zagrebu, prije svega mislimo na kulturno-povijesnu funkciju, tradiciju, a tek onda na scenski aspekt. Kazalište tako može biti amatersko, putujuće, dječje, isusovačko itd. No kazalište kao „zbilja“¹? Za to je potrebno mnogo više od samog postojanja kazališne zgrade. Za to je potrebno odigravanje kazališnog čina pa će se tako u središtu kazališta naći upravo kazališna predstava ili bilo koji drugi oblik scenskoga prikazivanja koje se potom promatra.

Kazališni se čin tako po svojem obliku i načinu ostvarivanja ubraja u izvedbenu umjetnost. Prije svega, to se odnosi na protok vremena, a tek onda na uprizorenje i oponašanje u određenom trajanju. Kazališni čin zahtijeva i prostor, a konačno i publiku, percepciju od promatrača. Tako bi imperativi za razumijevanje kazališta bili prostor, vrijeme, prikazivanje i percepcija. Svaki je na svoj način važan i svi čine jedinstvenu cjelinu, u konačnici, kazališni čin.

Prostor, prikazani i onaj koji se prikazuje, zajedno tvore kazališni prostor. Pritom je prikazani prostor sav dramski prostor kojim se izvođači koriste za uprizorenje apstraktnih lokacija te gledatelj pristaje na „prijevanu“ koja mu je nametnuta. Prostor u kojemu se prikazuje, općenito, uključuje kazališnu dvoranu s gledalištem, tzv. talijansku kutiju.

Drugi imperativ jest vrijeme, koje također ima dvostruko značenje. Nerijetko između činova u vremenu radnje u predstavi proteknu sati, dani, godine, te gledatelj pristaje na vremenski skok, diskontinuitet, bez obzira na to što je u stvarnosti prošlo samo nekoliko minuta. Drugo značenje vremena jest vrijeme prikazivanja, odnosno u koliko je sati dramska predstava na rasporedu.

Treći je imperativ prikazivanje i to je ujedno najzahtjevniji aspekt za razumijevanje. Način prikazivanja prirode, odnosno oponašanje događaja; prikazivanje ima zadatak poštovanja modula percepcije, ali i njegova mijenjanja.

¹Batušić Nikola: Uvod u Teatrologiju, Zagreb, 1991., str. 195.

Percepcija kao zadnji imperativ jest vezivno tkivo između prethodno nabrojenih parametara, odnosno za postojanje kazališnog čina nužna je prisutnost gledatelja, publike. Interakcija publike i glumaca temeljna je pretpostavka predstave, bilo da je riječ o stvaralačkoj ili vizualnoj suradnji.

Sa tehničke strane, u rad kazališta uključeno je mnogo osoba različitih djelatnosti, od umjetničkog osoblja, među koje se ubrajaju glumci, redatelji, dramaturzi itd., tehničkog osoblja kao što su rekviziter, šaptač, inspicijenta itd. te administrativnog osoblja.² Svi su oni nužni kako bi u konačnici dramsko djelo zaživjelo u obliku predstave.

2.1. Kazališta u Hrvatskoj

Danas gotovo svaki grad u Hrvatskoj ima svoje kazalište. Ako ga i nema, postoje zgrade kulturnog karaktera namijenjene javnim nastupima. No na sam spomen riječi „kazalište u Hrvatskoj“, prvo što padne na pamet jest HNK u Zagrebu. Zašto je to tako?

Odgovor leži u tome što je to kazalište, nekad zvano Narodno zemaljsko kazalište u Zagrebu, otvoreno još davne, 1895. godine, 14. listopada, za otprilike 750 gledatelja, te je to ujedno prva javna kazališna dvorana u Zagrebu.³ Zanimljivo je spomenuti kako je upravo u dva sata poslijepodne car Franjo Josip I. na stupiću balkona srebrnim čekićem svečano izveo zadnji udarac i time otvorio kazalište za javnost. Prva predstava održana je isti dan u sedam sati poslijepodne, „Slava umjetnosti“, scenski prolog Stjepana Miletića uz glazbu Ivana pl. Zajca⁴. HNK je tako u svojih stotinu petnaest godina postojanja imalo dvije obnove. Da je to kazalište od velike umjetničke važnosti, govori činjenica kako na ulazu zgrade svakog posjetitelja pozdravlja Zdenac života, rad slavnoga hrvatskog kipara Ivana Meštrovića iz 1905. godine, postavljen 1912. godine. U rad kazališta bili su uključeni neki od naših ponajboljih umjetnika. Ivan Zajc bio je prvi dirigent kazališta, Jakov Gotovac dirigent Opere, a poznati naš redatelj Branko Gavella u HNK-u je započeo svoju karijeru.

² https://hr.wikipedia.org/wiki/Kazališno_osoblje, dostupno 15. svibnja 2017.

³ <http://www.hnk.hr/o-kazalistu/povijest/povijest/>, dostupno 15. svibnja 2017.

⁴ https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatsko_narodno_kazalište_u_Zagrebu, dostupno 15. svibnja 2017.

Slika 2.1.0. HNK nekad, tada zvano „Narodno zemaljsko kazalište“, 1859. godina

Slika 2.1.1. HNK danas, 21. stoljeće

Program⁵ HNK podijeljen je u tri segmenta – Dramu, Operu i Balet, a tek neki od slavni^h gostujućih umjetnika jesu Franz Liszt, Richard Strauss, Jose Carreras i drugi. Dubravka Vrgoč intendant je HNK-a u Zagrebu, u Osijeku to je Božidar Šnajder, u Varaždinu Jasna Jakovljević, u Šibeniku Maja Trlaja, a u Rijeci je donedavno to bio osebujni Oliver Frljić kojega je naslijedio Marin Blažević. Od naših domaćih drama na repertoaru su „Ljudi od voska“ Mate Matišića koja je napisana upravo na poziv HNK kao njihova prva suradnja, a tu je i drama Dalibora Matanića „Egzorcizam“ s kojom gostuje INK Pula. Drama Josipa Kosora „Žena“ premijerno je izvedena u ožujku, na repertoaru je još bila u travnju, a sada gostuje u ostalim kazalištima diljem Hrvatske. „Tri zime“ Tene Štivičić također su premijerno prikazane u HNK-u i s više od 20 prikazanih i rasprodanih izvedbi sada gostuje diljem Hrvatske, ali i u susjednim zemljama. Kako se pokatkad nepravredno glavna kulturna događanja povezuju s glavnim gradom Hrvatske, tako su i većinom sve važnije predstave i dramatičari svoje praizvedbe doživjeli upravo ovdje u Zagrebu. Tako, osim Hrvatskog narodnog kazališta, susrećemo i druga kazališta koja pružaju mogućnost gledanja dramskih djela naših suvremenika.

Prvo ću spomenuti Gavellu, kazalište osnovano po načelu doktora Branka Gavella koji je svoju karijeru započeo upravo u HNK-u. Davne, 1953. godine, 29. svibnja, skupina mladih glumaca i redatelja iz HNK na čijem je čelu bio Branko Gavella preuzeli su zgradu Malog kazališta u Frankopanskoj ulici br. 10 te osnovali Zagrebačko dramsko kazalište, danas znano

⁵ <http://www.hnk.hr/raspored/>, dostupno 15. svibnja 2017.

pod imenom Dramsko kazalište Gavella⁶. Najnovija predstava Filipa Šovagovića „Tesla Anonimus“ na repertoaru je od svibnja, kao i „Nevidljivi“ dramatičarke Tene Štivičić. „Romanca o 3 ljubavi“ koju je Boris Svrtan režirao prema romanu Antuna Šoljana doživjela je premijeru u veljači ove godine. Tu su još i drame „Srce veće od ruku“, „Komet“, „Priče iz Bečke šume“, „Malena“, „Kao na nebu“, a i obrade nekih velikih djela: „Zločin i kazna“, „Kolovoz u Okrugu Osage“, „U registraturi“ itd.

Kazalište Kerempuh, osnovano je 1964. godine kao „Satirični kabaret Jazavac“, a poslije je preimenovano u Kerempuh te od 1994. godine djeluje pod tim imenom⁷. S obzirom na repertoarsku specifičnost toga kazališta (satirični i humoristični tekstovi), sve se više daje šansa piscima debitantima. Na taj je način u četrdeset godina izvedeno čak 178 premijera. Upravo je to kazalište učinilo najviše za afirmaciju komedije i novih komediografa kao žanra prema kojemu još uvijek postoji odbojan odnos kao manje vrijednoj književnoj disciplini.

Kazalište Vidra u Draškovićevoj ulici u Zagrebu djeluje pod pokroviteljstvom kazališta Kerempuh. Predstava „Spektakluk“, koja je još 2011. godine doživjela svoju premijeru, njihova je najizvođenija predstava sa stotinama gostovanja diljem Hrvatske, u glavnim su ulogama Tarik Filipović i Rene Bitorajac. Još jedna uspješnica Tarika Filipovića jest predstava „Ćiro“, također nogometne, satirične tematike. Tu je još i drama Mire Gavrana „Traži se novi suprug“, „Ustav Republike Hrvatske“ u režiji Ante Tomića i Rajka Grlića, „Narodni heroj Ljiljan Vidić“ redatelja Krešimira Dolenčića čija inačica postoji i u filmskom svijetu, te mnoge druge.

Kazalište Komedija osnovano je 1950. godine kao pravni sljedbenik Zagrebačkog dramskog kazališta i Kerempuhova kazališta. Njegova osnovna zadaća i djelatnost jest izvođenje glazbenih predstava (operete i komične opere, mjuzikla te *rock* i pop-opere), te dramskih predstava (komedije klasične i suvremene svjetske i domaće komediografije). To kazalište također obavlja i izdavačku djelatnost, a njegov umjetnički ansambl, uz dramske glumce i pjevače, čine i zbor, balet i orkestar s više od 150 zaposlenih⁸. Odmah pri osnutku kazališta u studenome 1950. odigrana je i prva predstava, a od tada pa do danas prikazano ih je više od 13 tisuća, od čega više od 300 domaćih. Treba spomenuti kako je upravo Komedija nastala od kabareta „Kerempuhovo vedro kazalište“ koje je svoj dio komičnog programa preselilo na Kaptol i dobilo ime Komedija, gdje i dandanas njeuguje komediju i komični mjuzikl.

⁶ http://www.gavella.hr/o_kazalistu/povijest_teatra_u_frankopanskoj, dostupno 16. svibnja 2017.

⁷ <http://www.kazalistekerempuh.hr/o-kazalistu/>, dostupno 16. svibnja 2017.

⁸ <http://www.komedija.hr/www/o-kazalistu/>, dostupno 16. svibnja 2017.

Teatar &TD nastao je prenamjenom nekadašnjeg Talijanskog paviljona u Studentskom centru u Zagrebu. Teatar &TD danas djeluje u okviru programskog koncepta „Kultura promjene“ te je otvoren za sva kazališna, koncertna, festivalska i izložbena događanja. U svojim trima dvoranama Komorna je pozornica još od 60-ih godina 20. stoljeća redovito primala nezavisne kazališne skupine. Bez čvrstog repertoara i stilske usmjerenosti, Komorna se dvorana sredinom spomenutih godina idejnom usmjerenošću i osmišljenošću preoblikovala u Teatar &TD⁹. To kazalište oblikovalo se u atmosferi nezadovoljstva stanjem u hrvatskim kazalištima koja su usmjerena na klasične, „lektirne“ pisce te u atmosferi protivljenja konvencijama i elitizmu. Teatar &TD nije žanrovski profilirano kazalište te samim time ostavlja mogućnost uspostavljanja novih estetika i suvremenih produkcija.

„Glumačka družina Histrion“, koju je 1975. godine utemeljio glumac, redatelj i producent Zlatko Vitez, od dana osnutka pa do danas postavila je oko 80 premijera. Nastala je sa svrhom približavanja i prenošenja kazališne misli i proizvodnje i u najmanja mjesta u Hrvatskoj te je ujedno postala prosvjetitelj u suvremenosti o kojoj je u ovome radu riječ¹⁰. Do 1985. godine Histrioni su zapravo bili ploveće putujuće kazalište, a od 1986. godine u Zagrebu na Opatovini pokreću projekt „Histrionsko ljeto“. Tako od 2007. godine, sada već punih deset godina, Histrioni imaju svoj dom te izvode predstave tijekom cijele godine.

U novijoj kazališnoj povijesti možemo spomenuti Teatar Exit, neovisno kazalište osnovano 1994. godine, koje se u svojih više od 20 godina postojanja pozicioniralo kao teatar promjena i nemirenja s postojećim¹¹. Njihove su predstave nagrađivane s više od 100 nagrada i nominacija za najbolje predstave, glumce, režije, a nagrađeni su i Nagradom grada Zagreba za poseban doprinos kazališnom i kulturnom životu grada Zagreba. Stručno je vijeće tako 2009. godine izabralo Teatar Exit među najjače tržišne marke u Hrvatskoj te mu je dodijeljen status *Superbrands Croatia 2009*. Isto mu je priznanje dodijeljeno i 2015. godine. Trenutačni umjetnički ravnatelj je Marko Raguž. Što se više bliži ljeto, sezona ide kraju, ali Teatar Exit ima „Ljetne noći“, program s kojim gostuje diljem Lijepe Naše. Na popisu će se tako naći njihova najpoznatija predstava „Kauboji“, koja je dobila i svoju filmsku inačicu. Tu su i predstave „Kako misliš mene nema“, „Balon“, „Njuške“, „Taksimetar“, „Disco svinje“ i mnoge druge.

⁹ <http://itd.sczg.hr>, dostupno 16. svibnja 2017.

¹⁰ <https://www.histrion.hr/?p=tekst&m=p&f=index&i=80&>, dostupno 16. svibnja 2017.

¹¹ <http://teatarexit.hr/o-nama/>, dostupno 16. svibnja 2017.

Kazalište ZKM (Zagrebačko kazalište mladih) kazalište je u kojemu se možemo susresti s tekstovima suvremenih svjetskih dramatičara te naših, domaćih suvremenika. Iako u samom nazivu kazališta stoji kako je to kazalište za mlade, tekstovi koji se izvode namijenjeni su svima koji se žele odmaknuti od ustaljenih društvenih normi¹². Njihovi rukopisi kritiziraju hrvatsku svakodnevicu, političko i medijsko nasilje nad građanima i sl. Kazalište ima i Učilište koje je kreirano dijelom za manjinske skupine, a najuspješniji polaznici dobivaju i mogućnost sudjelovanja u profesionalnim predstavama, od kojih one najuspješnije kazalište uvrštava u svoj repertoar. Na repertoaru je tako „Črna mati zemlja“ dramatičara Tomislava Zajeca, „Radnice u gladovanju“ od Gorana Ferčeca, „Noćni život“ koji je napisao Ivan Vidić te mnoge druge uspješnice naših mladih suvremenih dramatičara, ali i onih koji će to tek postati.

Već sam spomenula kako danas gotovo svaki naš grad ima neki prostor za javne nastupe pa je tako u nas kulturno obrazovanje omogućeno gotovo svima. Vrlo često naša velika kazališta poput HNK-a, Gavelle i drugih, posebice u ljetnim mjesecima, kada je u gradu stanka, gostuju na našoj obali i otocima pa je tako i tim našim stanovnicima omogućeno prisustvovanje raznim kulturnim priredbama i događanjima. No, bez obzira na to gdje gostuju, važnije je pitanje zastupljenosti naših suvremenih dramatičara te njihovih djela u našim kazalištima i na festivalima. Nije li žalostan podatak, prije spomenut u radu, kako su neka od najuspješnijih djela naših suvremenika prvo izvedena u inozemstvu, a tek onda u nas? Nije li žalosno da je primjerice Njemačka u Ivani Sajko prepoznala veliki talent i kapacitet, dok su joj „naši“ dali mali prostor i tek drugu nagradu na festivalu? Nije li žalosno da glavnu nagradu dramske uspješnice odnese upravo glumačka interpretacija, a ne samo djelo? Sve je to tužna istina naše dramske scene, naizgled prepune domaćih autora.

¹² <http://www.zekaem.hr/o-kazalistu/o-nama/>, dostupno 16. svibnja 2017.

3. Pojam drame

Kako bismo razumjeli likovno oblikovanje drame te njezino postavljanje na kazališne daske, potrebno je objasniti samo značenje riječi „drama“ te koji su njezini oblici koje susrećemo u kazalištima. Prevedeno s grčkog jezika, drama znači „radnja“ te obuhvaća sve književne vrste namijenjene izvođenju na pozornici, a svoj pravi smisao dobivaju u kazališnoj predstavi¹³. Dramski tekst, odnosno predložak po kojemu drama nastaje, prilagođen je kazališnoj izvedbi te se dijeli na popis likova ili osoba (on stoji na početku dramskog teksta), didaskalija (kratki opisi i upute redatelju i glumcima), dijaloga (upravni govor dvaju likova koji izražava suprotnosti među njima) te monologa (govor jednog lika sa samim sobom u svrhu prikaza razmišljanja i idejnih stajališta).

Vanjska kompozicija drame sastavljena je od teksta koji je podijeljen na činove i prizore, gdje čin ili *akt* tvori veću dramsku cjelinu, dok prizor odn. *scena* čini manji dio predstave, obično obilježen ulaskom ili izlaskom lika s pozornice. S druge strane, unutarnju kompoziciju čine sve one dramske radnje ili situacije isprepletene između likova. Čine je uvod u kojemu se likovi upoznaju, zaplet u kojemu se događa sukob (tzv. *točka bez povratka*), vrhunac ili *kulminacija* kao dio ispunjen napetošću proizašao iz dramskog teksta, preokret ili *peripetija* koja je suprotnost očekivanog te rasplet kao završni dio drame. Postoji i jednočinka, koja je bez razgranane intrige te može biti svedena na jedan lik – monodrama.

Za povijesni razvoj zaslužne su grčka komedija i tragedija. Nakon nje, u povijesti su se prikazivali događaji iz Kristova života iz kojih se poslije razvila renesansna komedija slijedeći antičku tradiciju iz koje je proizašao naš najveći komediograf Marin Držić. Ipak, vrhunac dramske umjetnosti bio je vezan uz Williama Shakespearea. Za moj rad važni su pojam i pojava suvremene drame pa ću stoga u nastavku pokušati približiti značenje i samu pojavu suvremene hrvatske drame, kao i same predstavnike.

¹³ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Drama>, dostupno 16. svibnja 2017.

3.1. Suvremena hrvatska drama

Kada se govori o povijesti suvremene hrvatske drame, važno je spomenuti kako njezini začetci sežu još u 50-e godine prošloga stoljeća, kada su se u dramama počele pojavljivati razne tematike i žanrovski predznaci. Točnije, pojavile su se drame koje propitkuju zlo, krivnju i odgovornost. Ipak, najvažniji pomak u njezinoj povijesti i razvoju jest osnivanje Zagrebačkog dramskog kazališta 1953. – 1954. godine, što je otvorilo mogućnosti za različita glumačko-redateljska udruživanja.

Ranko Marinković u svojem djelu „Glorija“ iz 1955. godine postavlja pitanje slobode čovjekova izbora, kao i djelo „Heraklo“ Marijana Matkovića iz ciklusa „I bogovi pate“ nastalo tri godine poslije, koje također propituje ljudske vrijednosti i nemogućnost mijenjanja već zapisane sudbine. Već u tim, ranim razdobljima stvaralaštva naših dramatičara jasne su filozofija i tematika o egzistenciji, sudbinama i pravednosti ljudskih života¹⁴.

Što su godine više odmicala, a društvo se razvijalo, drame su postajale obilježene političkim temama, što je potvrdio Ivo Brešan koji je upravo svoj dramski izraz izgradio na tim političko-grotesknim temama. Iako su se dramatičari povezivali prema tematikama i kritici društva koju mu preko svojih drama upućuju, Brešan je svoju nacionalnu vezu postavio upravo kroz samosvojnu poetiku¹⁵ o suvremenoj političkoj zbilji iz koje su poslije, u 70-im godinama 20. stoljeća proizašli najnoviji odvojci suvremene hrvatske drame.

Pojava televizije, u razvoju drame imala je pozitivan, ali i negativan utjecaj upravo zbog svoje uloge u suživotu s kazalištem u smislu estetskog opredjeljenja, ali i društvene prakse.

Miro Gavran, Mato Sršen i Lada Kaštelan pokušali su spojiti dramsko stvaralaštvo osamdesetih i devedesetih godina. No, bez obzira na generacijske razlike, hrvatske su drame žanrovski kudikamo raznolikije pa se tako susrećemo s preklapanjem komičnog i tragičnog – od crne komedije, farse, groteske itd. Dubravka Vrgoč definirala je kako je upravo prijeratna, 1990. godina, godina kada se počinje upotrebljavati pojam „suvremenost“ zaključujući to na temelju pojave niza novih tekstova i autora. Tvrdi također kako je iz drama mladih dramatičara nestala „kolektivna politička opsesija“¹⁶.

¹⁴ Batušić, Nikola: Suvremena hrvatska drama i kazalište 1955-1975, Hvar, 1984., str. 160.

¹⁵ Batušić Nikola: Suvremena hrvatska drama i kazalište 1955-1975, Hvar, 1984., str. 163.

¹⁶ Vrgoč, Dubravka: Nova hrvatska drama – primjeri dramskog stvaralaštva s kraja 80-ih godina, Kolo, br. 2, 1997. godina

Početak novoga stoljeća ključan je za kontekstualizaciju hrvatske drame unutar europskoga kazališnog prostora. Te je godine Miro Gavran, (danas) pročelnik „Odjela za kazalište i film Matice hrvatske Miro Gavran“, uz suradnju tajnice Odjela Željke Turčinović i koordinatorice Ane Lederer, osmislio i pokrenuo međunarodno znanstveno savjetovanje pod nazivom „Suvremena hrvatska drama u osamdesetim i devedesetim godinama“ koje se kontinuirano održava sve do današnjih dana. Iste te godine objavljen je i zbornik „Krlježini dani“, posvećen hrvatskoj dramskoj književnosti i kazalištu. Među tim je tekstovima i tekst Ane Lederer posvećen hrvatskoj drami i kazalištu devedesetih godina. U tekstu se Lederer zadržava na tzv. *četvrtom naraštaju* hrvatskih dramatičara, u kojemu izdvaja Ivana Vidića, Asju Srnec Todorović, Pavu Marinkovića i druge. Teoretičari su, a i ona sama, imenovali Gavrana „mentorom“ novog naraštaja hrvatskih pisaca koji na dramsku scenu stupaju 90-ih godina 20. stoljeća. Mladu je generaciju proširila imenima Lukasa Nole i Filipa Šovagovića iz kojih se rodio tzv. *peti naraštaj* dramskih pisaca, dodajući još Tomislava Zajeca, Tenu Štivičić, Ivanu Sajko te Zvonimira Bajsića.

Značajni su tako pojava i djelovanje već spomenutih dramatičara, koji potkraj 90-ih godina prošloga stoljeća postavljaju nove temelje razvoja hrvatske drame, no bez Mire Gavrana i Lade Kaštelan ne bi bili mogući novi glasovi poput Tene Štivičić, Marjane Nole i Dubravka Mihanovića. Iako su kritičari složni u tome kako mladi naraštaj hrvatskih pisaca uglavnom izbjegava izravan komentar društvene zbilje, ipak su upravo ti dramatičari najavili novo vrijeme kazališta u kojemu dramatičari prestaju biti marionete za političko poigravanje.

3.2. Najvažniji predstavnici suvremene hrvatske drame

U zbirci ogleđa iz 2006. godine pod nazivom „Mlada hrvatska drama“ Adriana Car Mihec daje pregled nastanka i važnih i utjecajnih dramatičara od „mlade“ pa do suvremene hrvatske drame, počevši s dramatičarima rođenima 60-ih pa nadalje. Na Krlježinim danima, 2000. godine, govorilo se o terminu „suvremena hrvatska drama“ koja obilježava dramsko stvaralaštvo kraja osamdesetih i devedesetih godina, počevši s objavljivanjem Novog prologa dramske biblioteke Teatra ITD, te Gavranova projekta „Suvremena hrvatska drama“ koji okuplja mlade dramatičare: Asju Srnec, Pavu Marinkovića, Milicu Lukšić, Ivana Vidića i druge.

Mnogi su se naši dramatičari i kritičari tako složili u jednoj teoriji, a to je kako su devedesete granične godine kada počinje novo hrvatsko dramsko, kazališno suvremeno razdoblje. Pojavu novog vala dramatičara prvi je uočio Jasen Boko kao „one koji opstaju“¹⁷ – Ivo Brešan, Miro Gavran, Lada Kaštelan itd. te one koji nestaju – Slobodan Šnajder. Također su se pojavili i već spomenuti Mislav Brumec, Milica Lukšić, Pavo Marinković, Asja Srnec Todorović, Ivan Vidić, a tu su i Lukas Nola, Damir Špišić, Filip Šovagović i dr.

Kada bismo govorili o najuspješnijim i najizvođenijim dramama i dramatičarima, prvo mjesto zauzeo bi Miro Gavran, naš dramatičar, scenarist i romanopisac, osnivač Epilog teatra i Teatra Gavran, te također redatelj Teatra &TD. Naš je najizvođeniji suvremeni hrvatski dramatičar u zemlji i inozemstvu, čija su dramska i prozna djela prevedena na 38 jezika. Debitirao je dramom „Kreontova Antigona“ u Gavelli davne, 1983. godine, a samo tri godine potom dramom „Noć bogova“. Kreator je mnogobrojnih kompleksnih ženskih likova, istodobno snažnih, ali i emocionalnih junakinja. Napisao je 50-ak kazališnih tekstova te je premijerno izvođen u cijelome svijetu. Autor je i desetak romana koji se također objavljuju i prevode diljem svijeta. Po njegovim je dramama i komedijama nastalo više od 300 kazališnih predstava širom svijeta s gledanošću većom od tri milijuna. Dobitnik je više od dvadeset književnih i kazališnih nagrada u zemlji i inozemstvu, a među njima je i nagrada *Central European Time* koja se dodjeljuje najboljim srednjoeuropskim piscima za cjelokupan opus te nagradu *Europski krug* za afirmaciju europskih vrijednosti u svojim tekstovima. Četverostruki je dobitnik Nagrade za dramsko djelo Marin Držić za tekstove: „Kad umre glumac“, „Zabranjeno smijanje“, „Nora danas“ te „Najluđa predstava na svijetu“. Također je jedini živući dramatičar u Europi koji ima kazališni festival njemu posvećen, što samo dokazuje kako je uistinu najizvođeniji suvremeni hrvatski dramatičar proteklih dvadeset godina. Gavran je, uhvativši se u koštac s globalističkim i antiglobalističkim stajalištem, stvorio prostor dijalektike koji se širi izvan granica kazališnog teksta.

Stvorio je novu inačicu kazališta, kazalište koje se ne opredjeljuje ni za jednu od sukobljenih ideologija, nego potiče buđenje kritičke svijesti i propitkivanje stvarnoga djelovanja ideoloških, ekonomskih i društvenih mehanizama, koji na vidljiv, ali i nevidljiv način određuju život suvremenog čovjeka. Proglašen je i počasnim građaninom Malog Lošinja.

¹⁷ Boko Jasen: Nova hrvatska drama, izbor iz drame devedesetih, 2002., str. 5.

Slika 3.2.0. Miro Gavran, „mentor“ novog naraštaja suvremene hrvatske drame

Ivan Vidić također je jedan od naših najizvođenijih dramatičara. Autor je drama, proza, filmskih i TV scenarija, a njegova najpoznatija drama jesu „Ospice“ koju je u Gavelli 1997. godine postavio Krešimir Dolenčić. Upravo ta predstava slovi kao kulturna predstava tog kazališta. Poslije je ta ista drama postavljena i u poznatome prestižnom kazalištu Gate Theatreu u Londonu te je to prvi put da je tekst nekog hrvatskog autora izveden na londonskoj pozornici. Nerijetko surađuje i s Hrvatskim radijem te je u dramskom programu reproducirano 15-ak njegovih dramskih tekstova. Dobitnik je triju Nagrada „Marin Držić“, i to za dramu „Bakino srce“ 1998. godine, 2001. godine za dramu „Octopussy“ te 2014. godine za dramu „Noćni život“. Tu su još i dvije Rektorove nagrade Hrvatskog sveučilišta, Nagrada „Marul“ te Nagrada „Marin Držić“.

Slika 3.2.1. Ivan Vidić

Naša zagrebačka dramaturginja Tena Štivičić svoju je prvu dramu „Nemreš pobjeć od nedjelje“ napisala na trećoj godini dramaturgije, a te iste godine praižvedena je u kazalištu ZKM i osvojila Rektorovu nagradu i Nagradu „Marin Držić“. To je ujedno jedna od njezinih najizvođenijih drama. Kako se naš narod voli uzburkati kada je riječ o hrvatsko-srpskim odnosima, zanimljiva je činjenica da je njezina drama „Dvije“, praižvedena 2003. godine u

beogradskom Ateljeu 212, prva nova hrvatska drama izvedena na srpskoj pozornici nakon raspada Jugoslavije. Predstava je osvojila i Nagradu publike na Marulićevim danima. Ipak, svima najpoznatije djelo „Fragile!“ nastalo je u prvoj godini boravka u Londonu. U tome djelu posebnu važnost dobiva suočavanje srpske i hrvatske nacije, ali ne očekivano kao protivnika, nego kao suočavanje naroda koje povezuje niz točaka. Mila i Marko, likovi oko kojih se odigrava dramska radnja, u glavnom se britanskom gradu ne poistovjećuju s predstavnicima zapadnoeuropskoga kruga, nego jedno u drugome otkrivaju isti sustav vrijednosti, ista iskustva odrastanja. Tako je njezin tekst postao jedan od prvih pokušaja zbližavanja dviju, u bliskoj nam prošlosti, zaraćenih nacija. U središtu više nije rat, nego poslijeratno razdoblje. Praizvedba drame u Mladinskom gledališću u Ljubljani donijela joj je nagradu za najbolju predstavu godine na Borštinkovu festivalu u Sloveniji. U povodu obilježavanja pedesete godišnjice postojanja kazališta Royal Court, 2006. godine Tena Štivičić uvrštena je po izboru samog teatra i BBC-ja među pedeset mladih dramskih pisaca koji će obilježiti idućih pedeset godina kazališta u Velikoj Britaniji. „Krijesnice“, drama nastala u Studiji National Theatrea u Londonu, praizvedena u ZKM-u, osvojila je niz nagrada u Hrvatskoj i njome je otvoren Festival nove europske drame u Wiesbadenu 2008. godine. Njezina drama „Invisible“, prevedeno na hrvatski „Nevidljivi“, praizvedena u Velikoj Britaniji, uskoro dobiva svoju inačicu u obliku filma u suradnji s produkcijskom kućom Good Films. Igra se u Gavelli te sam je pogledala radi usporedbe, o čemu pišem poslije u tekstu.

Slika 3.2.2. Tena Štivičić

Ivana Sajko, osim toga što je dobitnica čak četiriju Nagrada za dramsko djelo „Marin Držić“, važna je predstavница za žensku ulogu u dramaturgiji, tzv. *žensko dramsko pismo*, kako kaže Leo Rafolt. Njezine drame „Naranča u oblacima“, „Rebro kao zeleni zidovi“, „Misa za predizbornu šutnju, mrtvaca iza zida i kopita u grlu“ te „Krajolik s padom“ dobitnice su već spomenutih nagrada „Marin Držić“. Vrlo eksperimentalnog karaktera režira i izvodi vlastite drame u

hibridnim izvedbenim formama eksperimentirajući s problemima odnosa dramskog teksta i scenske izvedbe. Njezine se drame izvode u kazalištu i na radiju te su objavljivane na čak desetak jezika. Da je dobro prihvaćena na inozemnoj sceni, posebice sceni njemačkog govornog područja, govori činjenica kako njezine drame često bivaju tamo i praizvedene. Drama „Rose is a rose is a rose is a rose“ doživjela je premijeru upravo u Grazu, a „Prizori s jabukom“ u Bernu. U suradnji sa ZKM-om i koprodukcijom Istarskog narodnog kazališta, istoimena predstava premijerno je izvedena u Hrvatskoj.

Slika 3.2.3. Ivana Sajko

Iako su mišljenja o našim najboljim dramatičarima podijeljena, i kod kritičara i kod samih dramatičara, jedno je točno: njihova djela, tj. njihove predstave izazvale su pozitivne kritike kod publike i, u konačnici, uspjeh u kazalištu. To dovoljno govori o njihovoj veličini i sposobnosti da svojim tekstom oduševi. Usto, nerijetka je pojava da neka naša vrhunska djela najprije budu prepoznata u inozemstvu, a tek onda u Hrvatskoj. Nije li to žalosna i razočaravajuća činjenica?

Čak su 2012. godine naši dramatičari, njih oko 40, među kojima su bili Tomislav Zajec, Ivo Brešan, Miro Gavran, Nino Škrabe i Tena Štivičić vodili javnu polemiku¹⁸. Oni su, naime, isprovocirani ignoriranjem i lošom ocjenom radova povjerenstva za dodjelu Nagrade „Marin Držić“, pokrenuli peticiju te je uputili Ministarstvu kulture, Marulićevim danima te Gradskom kazalištu lutaka Split. Povjerenstvo je tako ocijenilo da su radovi „ispod razine koja bi trebala dostojno predstavljati recentnu dramsku produkciju u Hrvatskoj“, da „ne korespondiraju dovoljno inovativno, intrigantno, pa čak ni provokativno s aktualnom društvenom i političkom

¹⁸<https://www.vecernji.hr/kultura/pobuna-hrvatskih-dramskih-pisaca-zbog-sikaniranja-dramaticara-406193>, dostupno 20. svibnja 2017.

stvarnošću“ te da „nijedan od prispjelih tekstova ne postavlja dovoljno visoke standarde dramskog pisma općenito, pa tako niti onog u Republici Hrvatskoj“¹⁹. Najviše vrijeda činjenica kako je drama Ivora Martinića „Moj sin samo malo sporije hoda“ u interpretaciji ZKM-a na Marulićevim danima odnijela čak četiri nagrade, među kojima je i ona za režiju. No ipak, nagradu za najbolju dramu odnijela je „glumačka interpretacija Krležine rečenice“. To što je Martinićeva drama jedna od antologijskih drama ovoga razdoblja, žiriju nije bilo bitno. Kako je moguće da drama Ivane Sajko „Krajolik s padom“ za koju žiri kaže da „loše korespondira s trenutkom“ osvojila tek drugu nagradu, a ipak je dovoljno korespondentna njemačkom kazalištu u kojemu je doživjela svoju premijeru.

¹⁹http://www.novilist.hr/Kultura/Kazaliste/Jesu-li-dramski-pisci-uopce-potrebni-Hrvatskoj?meta_refresh=true, dostupno 20. svibnja 2017.

4. Pojam i pojava okretne pozornice

Okretna pozornica postoji još od najranijih kazališnih vremena. No prije negoli objasnim pojam i samu svrhu okretne pozornice, spomenut ću kako pojam *pozornica*²⁰ obuhvaća i scenu i binu, koje zajedno čine prostor u kazalištu na kojemu se izvodi predstava. Obično se nalazi nasuprot gledalištu (publici) u visini očiju gledatelja te je od njega odvojena zastorom koji se podiže ili rastvara na početku predstave, te spušta ili zatvara na kraju. Produžetak ispred zastora (obično polukružan) zove se *proscenij*.

Pozornica je tako opskrbljena različitim tehničkim pomagalima, od uređaja za postavljanje kulisa, električne i elektroničke sprave (zvučnici, projektori, svjetlosna signalizacija) kojima se upravlja s režijskog pulta. Za tim pultom sjedi *inspicijent*, osoba koja se brine o tome da proba, kao i sama izvedba predstave, teku bez zastoja. On glumcima i tehničkom osoblju daje znak kada trebaju nastupiti promjene na sceni.

Postoje mnoge vrste pozornica: komorna, arena, podij-pozornica, kružna pozornica, no najčešća je pozornica-kutija poznatija pod nazivom „talijanska pozornica“, koja ima oblik kutije koja nema jednu stranicu, i to onu okrenutu prema publici. Takav primjer kazališta dan je i na mojoj maketi s mjerama kazališta Gavela.

4.1. Okretna pozornica

Okretna pozornica, pozornica čiji se pod može vrtjeti oko svoje osi služi za brzu promjenu prizora. Može se okretati automatski s pomoću elektromotora te mehanički uz pomoć kazališnog osoblja.

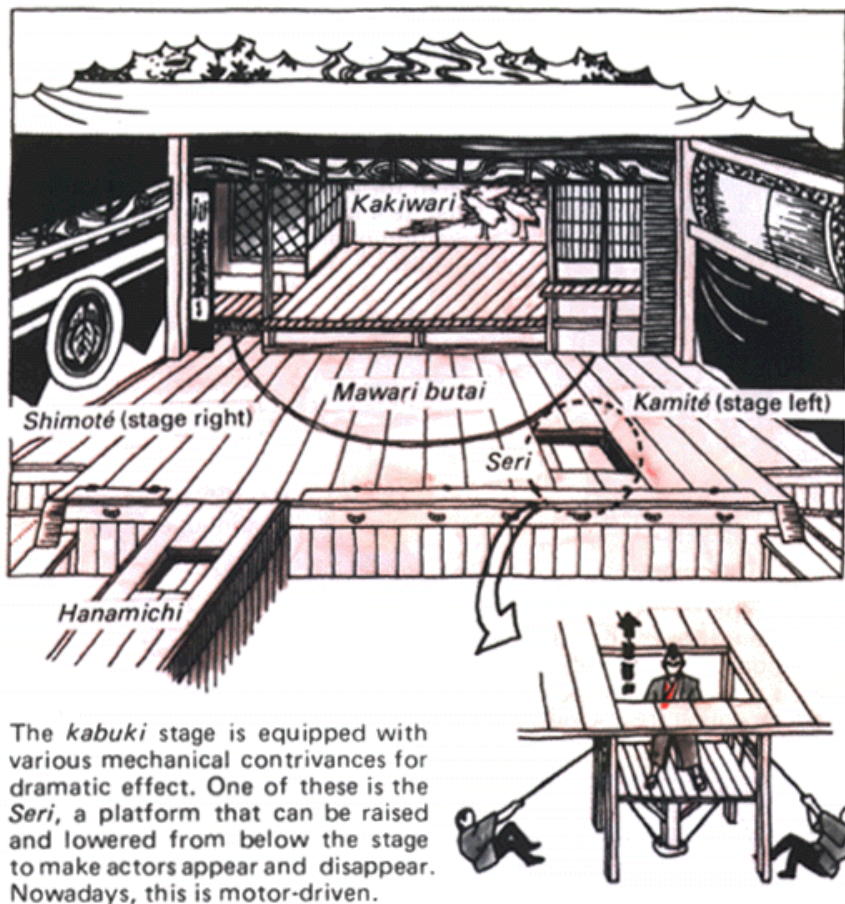
Okretnu pozornicu kakvu danas poznajemo osmislio je Tommaso Francini za potrebe baletne predstave „Le ballet de la delivrance de Renaud“ u režiji Marie de Medici koja je odigrana davne, 1617. godine u Parizu.

No ipak, prva pojava²¹ i uporaba započela je u Japanu tijekom izvedbe „kabukija“. U doslovnom prijevodu to je „pjesma-ples-vještina“, vrsta tradicionalnoga japanskog kazališta u obliku igrane

²⁰ <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49890>, dostupno 25. svibnja 2017.

²¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Revolving_stage, dostupno 25. svibnja 2017.

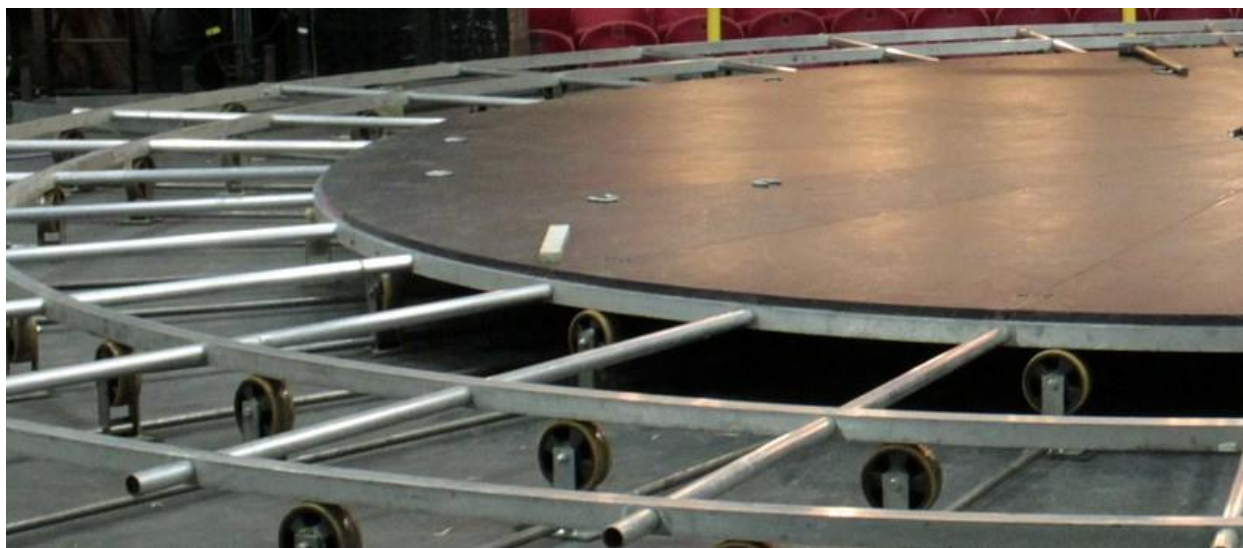
drame, nastala potkraj 16. i početkom 17. stoljeća. Tada se pojavila i prva znatnija uporaba okretne pozornice, kada je krajem 16. stoljeća Namiki Shozo, japanski dramatičar i redatelj, predstavio svoj dizajn pozornice nazvavši je „mawari butai“, što opet u doslovnome prijevodu znači okretna pozornica. Takva je pozornica daleko od one kakvu danas poznajemo. Nju su s pomoću konopa okretali kazališni tehničari koji su bili smješteni ispod razine pozornice (unutar njezine konstrukcije). Poslije se, u 17. st., razvijaju nove tehnike koje omogućuju lakšu rotaciju.

Slika 4.1.0. „Mawari butai“, okretna pozornica u kazalištu kabuki

U zapadnome svijetu prvu je takvu pozornicu konstruirao Karl Lautenschlager 1896. godine u Njemačkoj, popularno nazvanu „Lautenschlagerova bina“, a poslije „Shakespeareova bina“. Izrađena je za potrebe izvedbe opere „Don Giovanni“ Wolfganga Amadeusa Mozarta. Za rotaciju bine rabio je elektromotore koji su bili smješteni na tračnice.

Najpoznatija uporaba okretne pozornice jest ona u mjuziklu „Les Miserables“. Ima čak 63 okretaja u cijeloj izvedbi, što je najviše okretaja u povijest okretne bine.

Slika 4.1.1. Okretna bina (konstrukcija)

Rotacija okretne pozornice obavlja se na dva načina. Ako je riječ o automatskom okretanju, za to su potrebni elektromotori koji se nalaze unutar konstrukcije same okretne pozornice. Njima s pulta upravlja inspicijent.

Ako je pak posrijedi mehaničko okretanje, to čine kazališni tehničari (osoblje) koji također na dani inspicijentov znak pravodobno okreću pozornicu.

U zagrebačkom HNK-u²² okretna pozornica ima promjer bine od 8,5 metara te se okreće mehanički uz pomoć kazališnog osoblja.

²² <http://www.hnk.hr/o-kazalistu/ozgradi/dimenzije-i-tehnicki-detaji/>, dostupno 25. svibnja 2017.

5. Gledanje dramskih predstava i osvrt na njih

Kao završni dio u teorijskom dijelu rada napisala sam osvrt na dvije dramske predstave stavljajući naglasak na njihovo likovno-scensko oblikovanje. Odabrala sam naša dva dramatičara, Tenu Štivičić i djelo „Nevidljivi“ te Filipa Šovagovića i djelo „Tesla Anonimus“. Predstave su odigrane u kazalištu Gavella.

Krenut ću kronološkim redoslijedom kako sam i gledala predstave. „Nevidljivi“, djelo Tene Štivičić, pogledala sam 01. lipnja. Dramu je režirao Matjaž Pograjc, a u glavnim su ulogama mnogi poznati glumci, među kojima su Ozren Grabarić, Nataša Janjić, Sven Medvešek, Enes Vejzović te mnogi drugi. Ukratko, dramsko se djelo bavi emigrantima koji spas i bijeg s Istoka vide u Europi, točnije, u Londonu. Tako se isprepliću sudbine pet obitelji koje se spletom nesretnih okolnosti nađu u vrtlogu života. Tri obitelji emigranata dođu u London u potrazi za boljim životom, dok dvije obitelji iz viših slojeva u Londonu ne vide ništa, osim dosadnog života koji bi Amerika u koju se žele odseliti mogla začiniti. Kroz isprepletanje sudbina također se pojavljuju i lažni ideali te prividan sjaj Europe koji emigrante međusobno zavadi. Tragičnost i snagu teksta dodatno je upotpunio redatelj Pograjc koristeći se snažnom koreografijom, ali i neočekivano –*in situ* načinom predstave – predstave nastale kao spoj scenografije, glazbe, videa i, naravno, same glume. Cijela se predstava, odnosno projekt odigrava pred publikom te je iznad same pozornice postavljen projektor koji uživo prikazuje ono što se snima. Tako je publika istodobno usredotočena na predstavu koja se prikazuje na platnu, ali i na glumce koji izvode predstavu na samoj pozornici.

Tehnički, to je izvedeno tako da je proscenij pozornice presvučen u plavo filmsko platno, a s lijeve strane nalaze se makete veličine kuće za lutke u kojima je napravljena pozadina filmskih scena. Glumci se tako kreću ispred plavih studijskih kulisa, a tehničar usporedo snima scenu smještenu u kućice za lutke te drugom kamerom glumce i istodobno se montirana predstava prikazuje na platnu iznad pozornice. Osobno, prvi put sam gledala predstavu s toliko uključenih vizualnih elemenata koji međusobni čine povezanu cjelinu. Istodobno, kako sam već spomenula, publika je uključena u glumu i prijenos predstave na platnu, fokusirajući se tako na obje izvedbe. Prijenos uživo na platnu daje smisao predstavi, jer glumci glume ispred plavoga platna koje publici ne znači ništa pa je stoga važan dio predstave upravo namontirana predstava zajedno sa scenama. Konačni „proizvod“ redatelja Pograjca jest zapravo film koji ta predstava čini jer tehničar cijelo vrijeme snima predstavu.

Što na temelju osobnog iskustva što na osnovi reakcija ljudi koji su sjedili oko mene u gledalištu uvidjela sam da je prikaz predstave na platnu bio dosta nespretno izveden ako to promatramo iz „zdravstvene“ perspektive. Gledatelji koji su sjedili u prvom redu gledališta, među kojima sam

bila i ja, pogled na platno zahtijevao je neprirodan položaj za vrat te pritom osjećaj nelagode i bola. Ne samo da smo svako malo morali mijenjati položaj već smo u jednom trenutku odustali od gledanja predstave na platnu i, jednostavno, gledali predstavu pred sobom – predstavu „uživo“, koja sama po sebi, kako sam već spomenula, ne znači mnogo ako glumci iza sebe nemaju kulise. Vjerujem da je za ovu predstavu, paradoksalno, poželjno uzeti sjedala koja su što dalje od pozornice.

Drugu predstavu, „Tesla Anonimus“, gledala sam također u Gavelli, ali u atriju, gdje je doživljaj predstave intimniji, jer se događa izravno pred publikom. Pozornica nije izdignuta, nego je publika ta koja je izdignuta nad pozornicom koja se nalazi u središtu prostorije. Na taj način glumci su izloženi, a doživljaj predstave je snažniji. U glavnoj je ulozi mladi glumac Marko Petrić koji tumači Nikolu Teslu, dok ostali glumci imaju i po nekoliko uloga. Andrej Dokić tumači Teslina oca, bezobraznog izumitelja Edisona te starijeg gospodina Pattona. Antonija Stanišić Šperanda tumači Teslinu majku te još dvije ženske uloge, kao i Natalija Đorđević koja tumači Nikolinu baku i još dvije ženske uloge. Ukratko, predstava i sam redatelj kreću od činjenice kako je Teslin doprinos svijetu kakvog danas poznajemo nepoznat i kako se trebaju rasvijetliti neke manje poznate činjenice vezane za život i rad tog izumitelja. Da li svojim neiskustvom, neiskvarenošću ili, jednostavno, željom da svijet učini boljim mjestom, Tesla daje svoj izum u ruke krivim osobama koji od njega vide samo profit ali ne i „višu svrhu“ njegova izuma.

Sa scenografske strane, predstava ima jednu kulisu, koja se na sceni pojavljuje pred sam kraj, kada se na nju projicira video koji prikazuje veliki generator struje, Teslin najvrijedniji izum, struju kakvu danas poznajemo. Osim nje, u rukama Nikole Tesle na početku predstave nalazi se optika kojom se igra, simbolizirajući tako njegovo djetinjstvo, kada kroz priču saznajemo da se brat kojeg prati na vlak nikada ne vraća. I tako on ostaje jedinac u obitelji zavijenoj u crno. Odrastanjem se susreće sa zavodljivim porocima – prokockao je sav novac koji je imao, predao patent u ruke pogrešnim osobama; na teži način saznaje okrutnost života. Komična strana predstave upravo su dvije starice, od kojih je jedna njegova baka, koje na sarkastičan način komentiraju njegovo odrastanje i pojavu. Publika tako kroz priču saznaje gdje se odigrava radnja (dvorište, kockarnica, tvornica itd.); nema kulisa, osim jedne koja simbolizira struju.

Kostimi su prilagođeni radnji i vremenu u kojemu se odigrava predstava, kao i imovinskom stanju obitelji Tesla koja živi na selu. Konverzacija je u ovoj predstavi presudna, jer bez nje publika ne bi mogla razaznati kamo je radnja smještena. Bez prikladne scenografije redatelj tako stvara psihološki moment, odnosno prazninu na sceni poistovjećuje s ispraznim životom Nikole Tesle, životom našega najvećeg izumitelja.

Obje predstave tako na svojstven scenografski način pričaju priču, stvaraju identitet i odnose među likovima koji tvore predstavu. S osobnoga stajališta, predstava Tene Štivičić „Nevidljivi“ jedna je od najinovativnijih predstava koje sam pogledala, jer uključuje prijenos uživo, montažu i glumu istodobno. Ostala sam pozitivno iznenađena kreativnošću i pristupom koji odstupa od uobičajenoga. S druge strane, „Tesla Anonimus“, baš kao što i naslov govori – „nepoznati“, upravo nedostatkom scenografije šalje vrlo snažnu poruku o njegovu životu.

6. Likovno-scensko oblikovanje predstave Tomislava Zajeca „John Smith princeza¹ od Walesa“

U prethodnom sam dijelu rada objasnila sam pojam i definiciju kazališta i drame, što je vrlo važno za razumijevanje likovno-scenskog oblikovanja predstave. Pri bilo kakvom likovno-scenskom oblikovanju drame, važno je voditi se smjernicama koje nam je dao sam redatelj. U dogovoru s njime scenograf i kostimograf, autor rasvjete, autor glazbe te ostalo osoblje oblikuje dramu u scensko djelo.

Prilikom likovno-scenskog oblikovanja ove predstave istražila sam njezino izvorno²³ oblikovanje. „John Smith princeza od Walesa“ prvi je Zajecov dramski tekst koji je 1998. godine objavio kazališno-teorijski časopis "Teater & Theory", br. 10, a premijerno je izvedena 01. travnja 2000. u ZKM-u pod redateljskom palicom Dražena Ferenčine u izvedbi glumaca ZKM-a. Za dramu je dobio i Dekanovu nagradu. Ista je drama četiri godine poslije doživjela i premijeru u varaždinskom HNK-u u režiji Borne Baletića. Iako je drama ušla u uži krug izbora za Nagradu „Marin Držić“, nije ju osvojila. Da je predstava suvremena, govori činjenica kako se pri čitanju ove jednočinke lako može uočiti društveno stanje koje nije izraz vlastitog autorova nezadovoljstva, ni europskog, već globalnog, na što nas upućuje i sama tematika drame – smrt princeze Diane, odnosno smrt duha glavnog lika. Drugi primjer suvremenosti jest prisutnost nastranosti, odnosno neuobičajenosti likova i situacija, u ovome slučaju Johna Smitha kao transvestita. U toj je drami, između ostalog, riječ i o imitaciji – što slike, što identiteta, te publika tako informacije o princezinu životu dobiva iz vrlo subjektivnog izvora, a John Smith ujedno postaje dio inventara; maska kulture predočena je kroz imitaciju kostima marke Chanel, lažni biseri oko vrata, lažna kosa, odnosno perika, imitacija njenih koraka, plesa, pozdrav i mahanje rukom, te kao treći dio maske – govor, izrazi i intonacija. Iako je ovo Zajecovo djelo jednočinka, ja sam ga podijelila u pet činova, iskoristivši stanke između činova za rotaciju okretne pozornice, o kojoj će poslije u tekstu biti riječ.

Tako je u originalnoj glumačkoj postavi Johna Smitha glumio Pjer Meničanin, Filip Nola glumio je Patricka Benneta (bijesnu mušteriju), Ksenija Marinković Kathie Lee (Johnovu suprugu), a Branko Supek glumi Willa Kroncka (šefa automehaničarske radionice u kojoj je

²³ https://hr.wikipedia.org/wiki/Tomislav_Zajec, dostupno 26. lipnja 2017.

John Smith zaposlen). Redatelj je bio već spomenuti Dražen Ferenčina prema tekstu autora Tomislava Zajeca, scenograf Drago Turina, kostimografkinja Edita Žagar, glazbu potpisuje Matej Meštrović, a rasvjetu Aleksandar Čavlek.

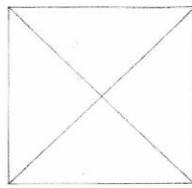
Slika 6.0. Originalna glumačka postava; slijeva: Filip Nola, Ksenija Marinković, Branko Supek te Pjer Meničanin

Slika 6.1. Scena iz predstave: Pjer Meničanin i Branko Supek

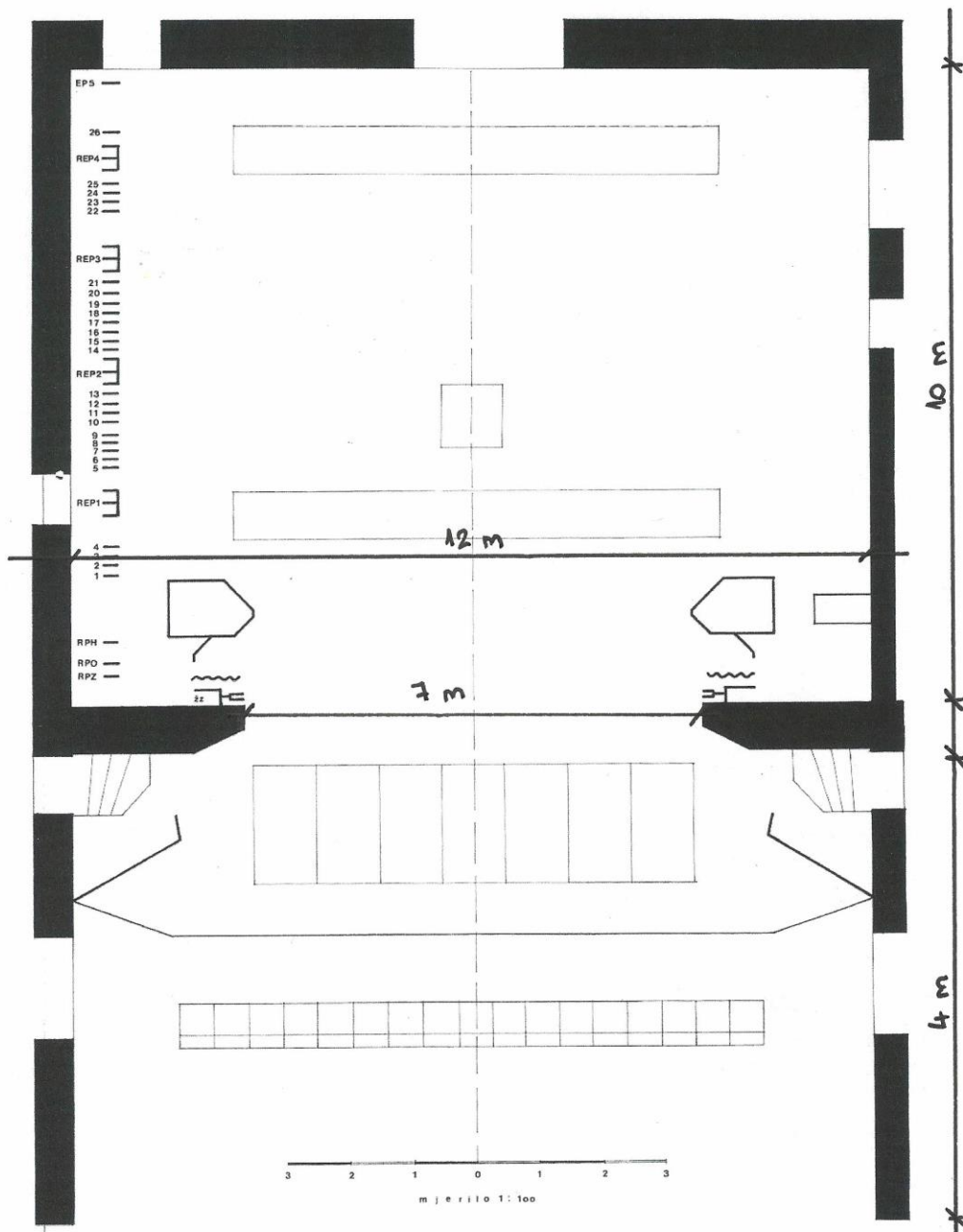
Od nastanka predstave pa do danas prošlo je gotovo dvadeset godina; izmijenili su se glumci, neki stari, neki novi, pa se tako u mojoj glumačkoj postavi nalaze redom: Nenad Cvetko u ulozi Johna Smitha, Jadranka Đokić u ulozi Kathie Lee, Mislav Čavajda u ulozi Patricka Benneta te Dušan Gojić u ulozi Willa Kroncka. Inspiraciju za sam odabir glumaca potražila sam u poznavanju njihovih dosadašnjih uloga, gdje sam, uočivši ambicije svakoga od njih, prepoznala koju bi ulogu u mojoj inscenaciji svatko od njih preuzeo. Kostime koje sam odabrala za predstavu preuzeti su iz stvarnoga života princeze Diane, a isto tako i šminku (ruž na usnama, rumenilo), ali i plavu periku koja je istovjetna frizuri kakvu je imala princeza Diana. Izgled kostima, kao i troškovnik njihove izrade slijedi u nastavku, kao i scenografija i popis rekvizita. Osim toga, moja je inscenacija smještena u Dramsko kazalište Gavella pa stoga u prilogu slijede tehnički podaci o pozornici i rasvjeti.

GRADSKO DRAMSKO KAZALIŠTE GAVELLA

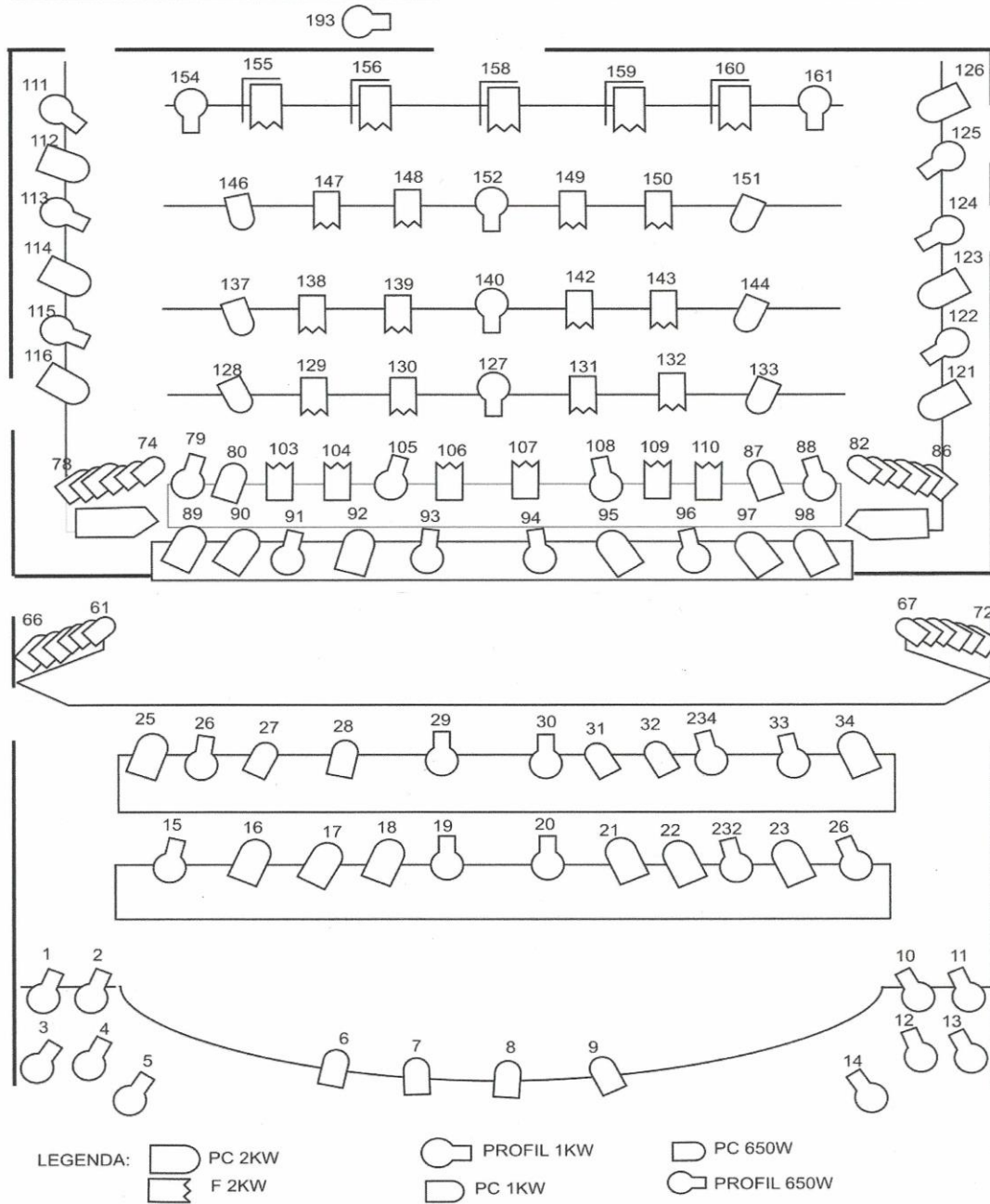
TUMAČ:

OTVOR POZORNIČE	
ŠIRINA	7,00 m
VISINA NAJVEĆA	5,30
NAJMANJA	2,80
NORMALNA VELIČINA PROSPEKTA	9,00 x 9,00
DULJINA MOTKE NA POVLACI	8,60
VISINA HORIZONTA	14,00
RPZ ručna poviška zavjesa	
RPH harlekin	
rp	1-26
REP rasvjetna el. motorna poviška	1-4
EP el. motorna poviška	
zz željezna zavjesa	

Slika 6.2. Tlocrt pozornice s označenim kotama, Dramsko kazalište Gavella

GAVELLA RASVJETA

Slika 6.3. Položaj rasvjete, Dramsko kazalište Gavella

Rasvjeta u kazalištu važan je scenski element, jer, osim svoje osnovne zadaće – da osvijetli pozornicu, često ima više uloga. Tako rasvjeta često služi tomu da bi se reflektorima pozornost usmjerila na nešto, posebice kada je riječ o plesnim izvedbama. Upotrebljava se za prikaz protoka vremena, promjene ugođaja i sl. Rasvjeta ili scensko svjetlo tako najbolje uspostavlja komunikaciju i atmosferu kod publike, jer, osim toga što oživljava statične kulise, daje život prostoru, predmetima, ali i lutkama, nijansira ih i oblikuje te stvara ugođaj.

Rasvjeta je tako važan likovno-scenski element u ovoj inscenaciji jer se, osim okretnom pozornicom, stvarni i zamišljeni svijet razlikuju i rasvjetom. Naime, stvarni svijet jest svijet u kojemu trošan jednosoban stan John Smith vidi kao svojevrsni zatvor. Rasvjeta koja je u upotrebi kada je John prisutan u stvarnosti jest tmurna, siva. No, kada se Johnu dogodi pomračenje i kada zamišlja da je Diana Spencer, tada se pali ružičasta, vedra rasvjeta.

Publika tako njegovu promjenu doživljava na nekoliko razina. Prva razina jest ona scenska – promjena okretne pozornice koja je i glavni vizualni element i most tih dvaju svjetova, te se okreće za 180 stupnjeva, sukladno njegovim promjenama u glavi. Osim nje, tu su i kostimi, koji se uklapaju u promjene te ih on također u skladu s njima oblači. Kao treći, ali ništa manje važan element, tu je rasvjeta koja daje potpuni dojam toga umišljenog, naizgled idealnog „ružičastog“ svijeta. Rasvjeta je tako, osim toga što je usklađena s promjenama okretne pozornice, sukladna njegovu monologu te je ona nagovještaj kako se u njegovoj glavi polako mijenja svijest i događa *blackout*. Na taj način njegov monolog dobiva dublji smisao jer prikazuje ono što se zbiva unutar njegove glave i prije negoli je izrekao samu rečenicu te šutke promatra publiku. Sama rasvjeta i ružičasta osvijetljenost u suprotnosti su sa sivilom svakodnevice u kojemu se on, kao automehaničar, nalazi.

6.1. Maketa

Praktični dio moga rada jest maketa koja je izrađena po uzoru na Dramsko kazalište Gavella te umanjena u mjerilo 1 : 25. Za izradu sam se koristila *kapa line* pločama debljine 10 mm, kupljenima u prodavaonici „ProSignum“. Kako su one izrađene u bijeloj boji, rabila sam crni matirani sprej kako bih ih obojila u crno. Na kraju sam ih sve povezala ljepilom u jednu cjelinu, u tzv. *crnu kutiju*, kazalište. Maketa sama po sebi nije reprezentativna; služi samo kao mjesto prikaza scenografije te same radnje. Dodala sam i crveni zastor kakav postoji i u Gavelli.

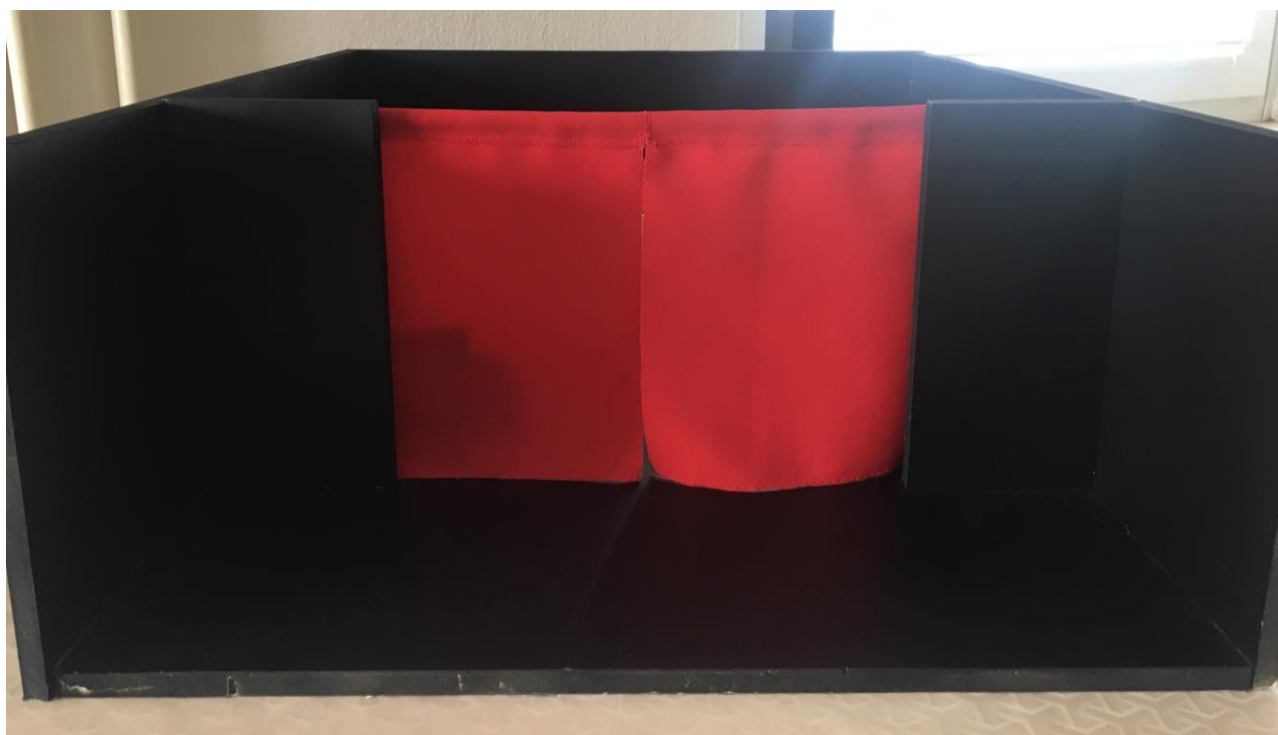

Slika 6.1.0. Tlocrt makete

Iz prikazane slike tlocrta makete vidljivi su odnos i položaj kulisa na sceni u odnosu jedna prema drugoj. Također se uočava da glumci imaju dovoljno prostora kada je potrebno maknuti se sa scene radi promjene kostima ili same scene, a dovoljno je prostora za rotaciju same okretnice pozornice. I iza ormara iza kojega se glumci uglavnom presvlače u likove ima dovoljno prostora da to učine.

Slika 6.1.1. Bokocrt makete

Slika 6.1.2. Nacrt makete

Kulise su izrađene od kartona, a elementi koji prikazuju namještaj od međusobno lijepljenih *kapa line* ploča debljine 5 mm. Na njih sam dodatno zalijepila *hamer papir* na kojemu su nacrtani potrebni crteži koji stvaraju dojam elemenata (ormar, kuhinjski element itd.). Tri su takve kulise: jedna koja stoji kao slobodan zid na kojemu se nalazi kuhinjski prozor, jedna koja

simbolizira kuhinjski zid te treća koja je fiksirana za okretnu pozornicu te simbolizira zid dnevnog boravka. Detalji su, kao što sam već spomenula, izrađeni od *hamer papira* koji sam potom bojala drvenim bojicama te preko njih prelazila kistom namočenim u vodu. Pokušala sam što više obraditi detalje na kulisama ne bi li se dobio dojam trošnog, prljavog i ruševnog stanja stana.

Okretna pozornica također je izrađena od *kapa line ploče* debljine 5 mm te je na nju zalijepljena kulisa koja predočuje zid dnevnog boravka. U stvarnosti, okreću je kazališni tehničari s pomoću kotačića na njezinoj donjoj strani (podnožju).

Slika 6.1.3. Prikaz kulisa (okretna pozornica prikazuje stvarni svijet)

Slika 6.1.4. Prikaz kulisa (okretna pozornica prikazuje izmišljeni svijet)

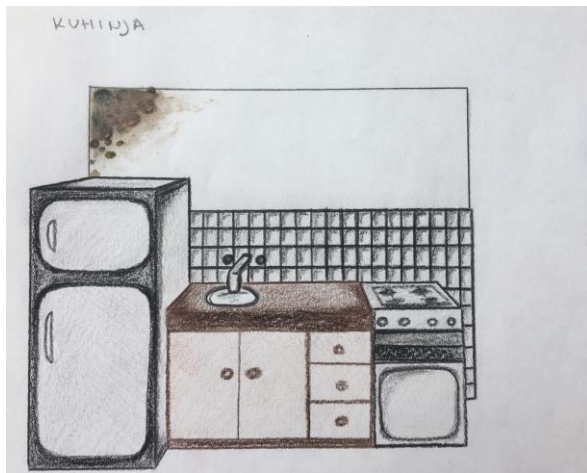

Slika 6.1.5. Prikaz kulisa iz ptičje perspektive

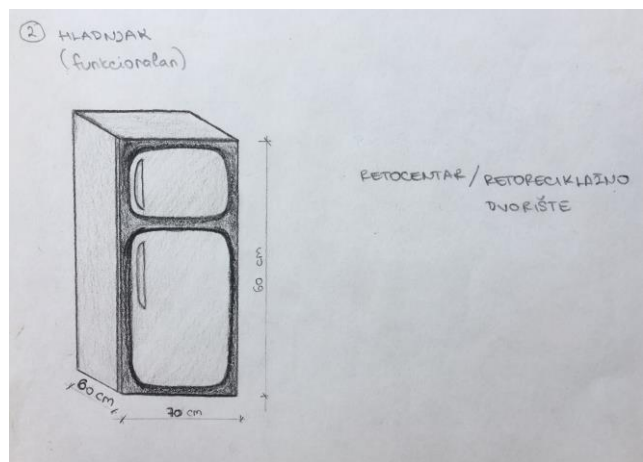
6.2. Oblikovanje scenografije

Scenografski dio zajedno s okretnom pozornicom najvažniji je dio moje predstave te upravo ona ima ključnu ulogu u likovno-scenskom oblikovanju. Naime, kako je prije u tekstu spomenuto, John Smith je mehaničar koji je umislio da je princeza od Walesa, Diana, popularno zvana „Lady Di”. Osim toga što monologom jasno daje na znanje publici kada je „tko” te vizualno presvlačenjem u razne kostime, ja sam dodala i treću dimenziju. A to je napravljeno s pomoću okretno pozornice. Ona služi tomu da bi se povezala njegova dva svijeta, onaj umišljeni te stvarni, u kojemu je automehaničar koji živi u trošnom, naizgled očajnom stanu u londonskoj četvrti.

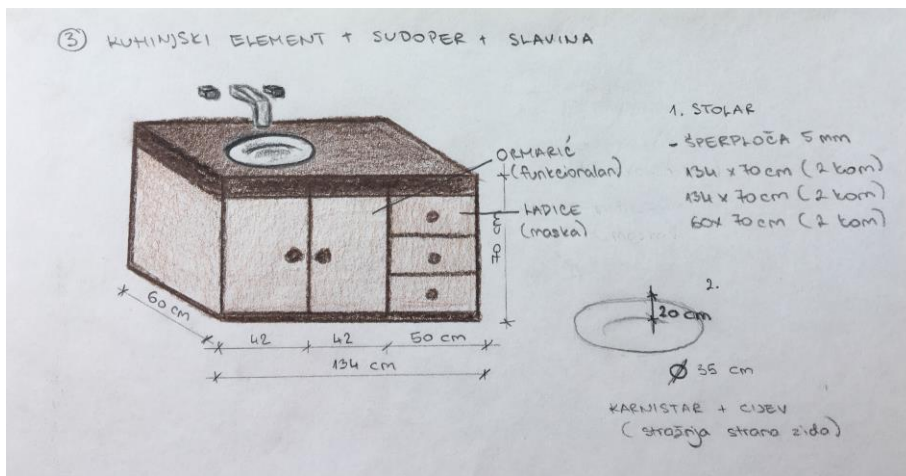
U prosceniju se nalazi kulisa koja predočuje trošnu kuhinja te pljesnivi zid s pločicama. Kuhinjski je element dijelom maska, a dijelom funkcionalan, odnosno vrata se ormarića otvaraju, dok su ladice maska. Hladnjak i ploča za kuhanje su funkcionalni, dok su pećnica i „štednjak“ na koji je nasadena ploča za kuhanje zapravo maska.

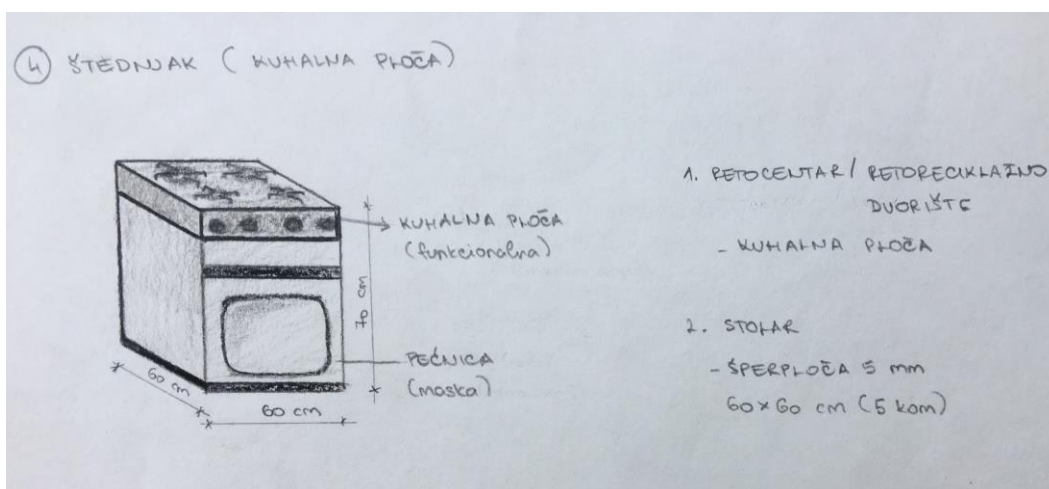
Slika 6.2.0. Skica kuhinje

Slika 6.2.1. Skica kuhinje – hladnjak

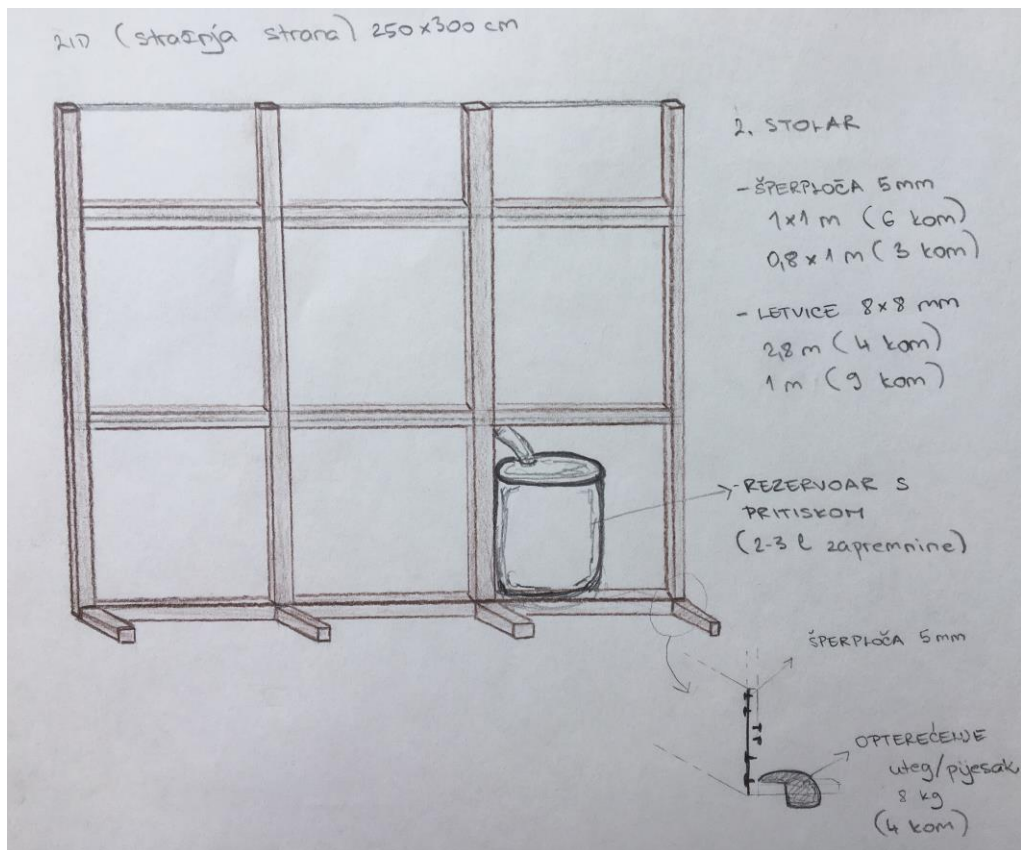

Slika 6.2.2. Skica kuhinje – kuhinjski element

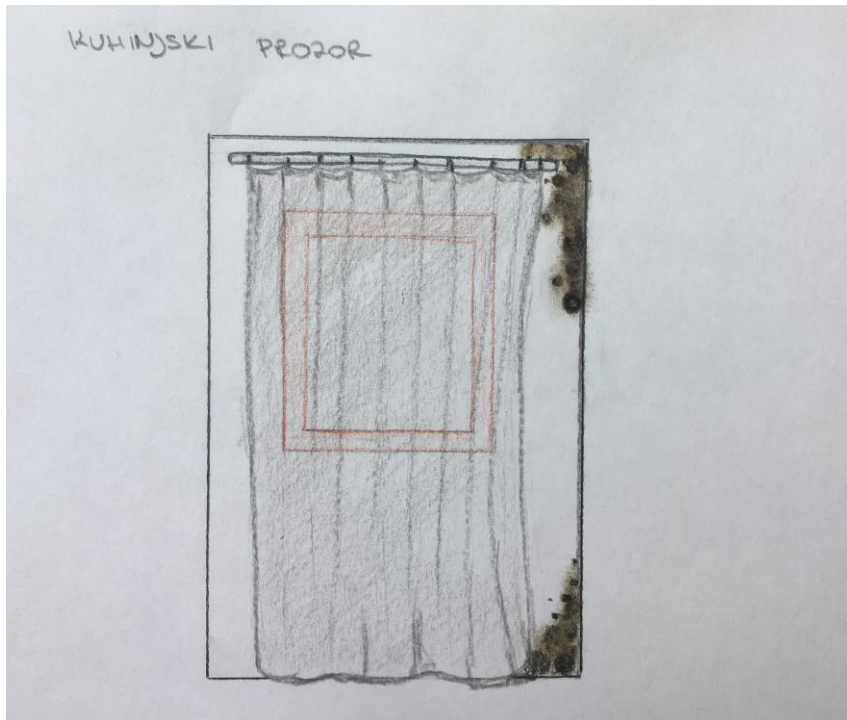
Slika 6.2.3. Skica kuhinje – štednjak i ploča za kuhanje

Kulisa kuhinjskog zida izrađena je od šperploča, 9 komada, debljine 5 mm, od kojih njih tri režemo na dimenzije prikazane na skicama. Na stražnjoj se strani kulise nalazi rezervoar s vodom pod tlakom, volumena 2 – 3 litre. S prednje je strane tapeta pločica dimenzija 150 x 200 cm te dvije mrlje plijesni, oboje u izvedbi grafičkog dizajnera.

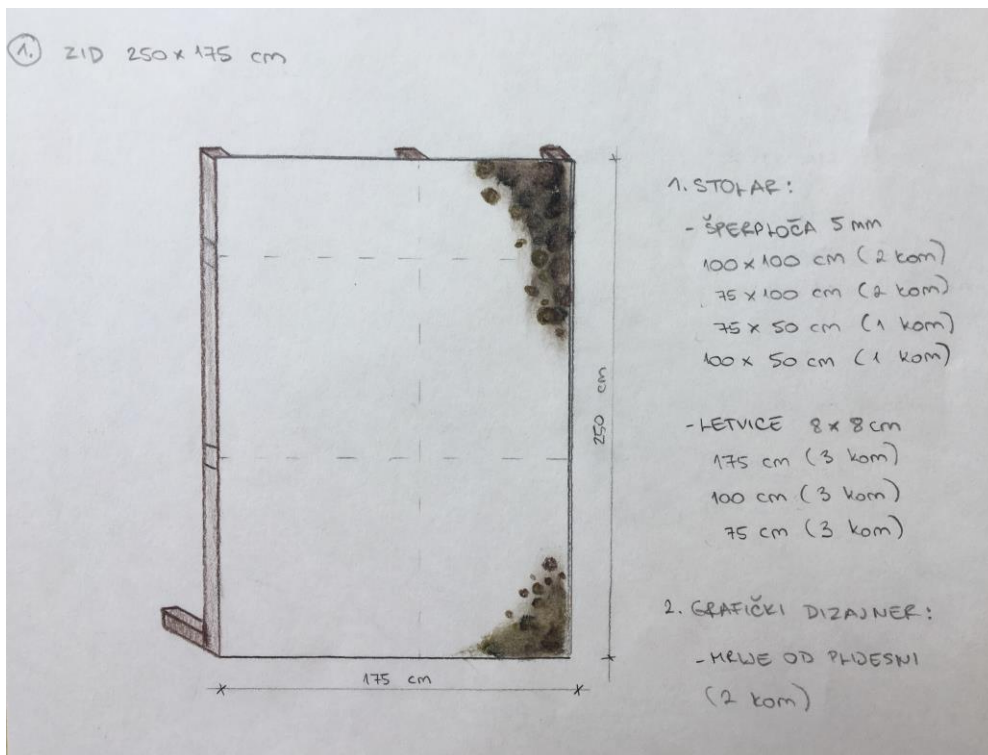

Slika 6.2.4. Kulisa kuhinje – stražnja strana zida

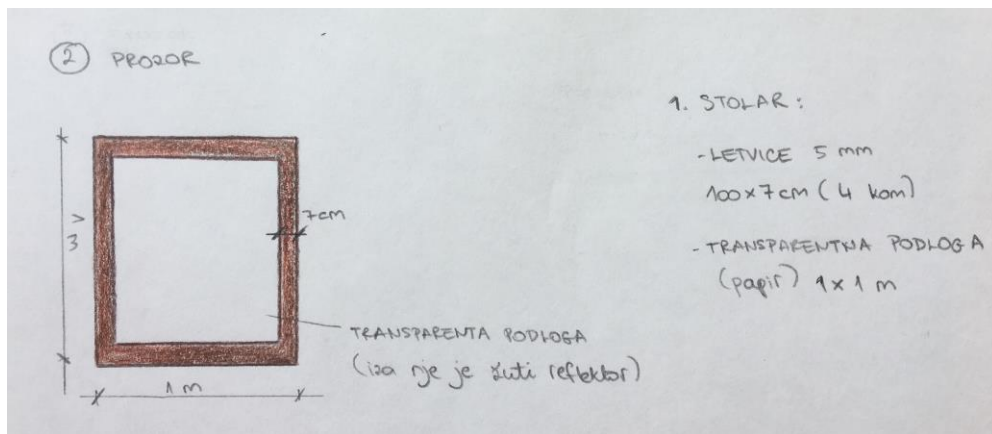
Lijevo je od kuhinje kulisa na kojoj je kuhinjski prozor s prljavom sivom zavjesom. Prozor je od prozirnog, paus-papira iza kojeg se nalaze žuti reflektori koji imitiraju uličnu rasvjetu.

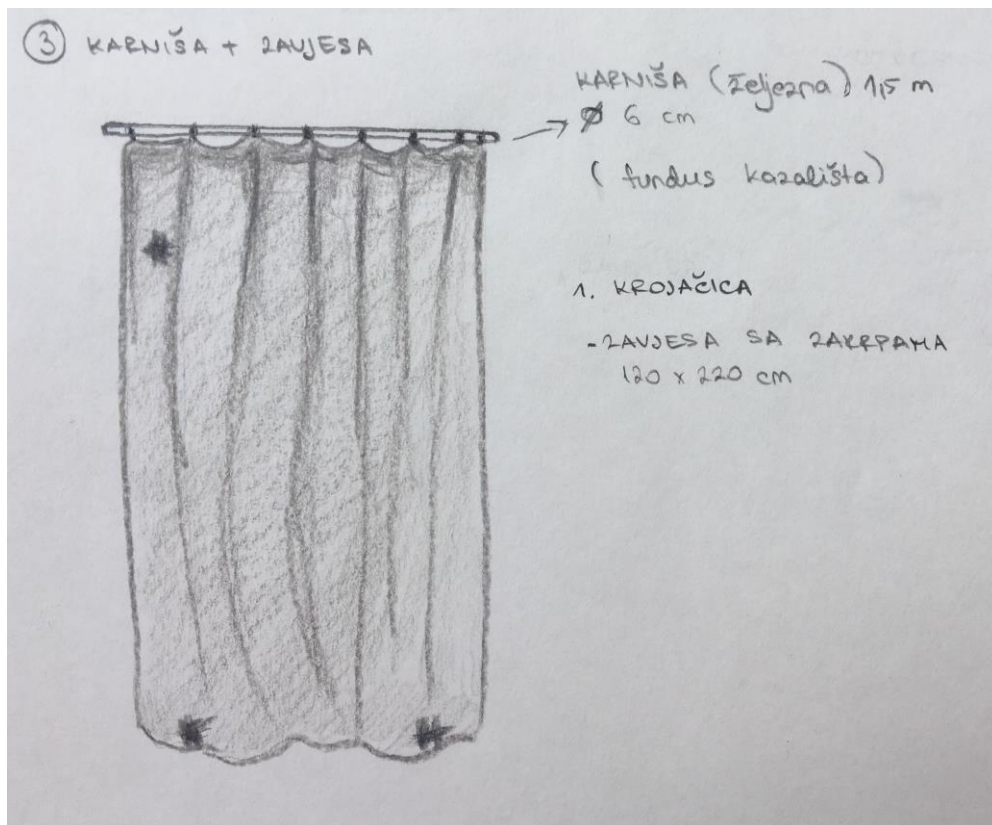
Slika 6.2.5. Skica kuhinjskoga prozora sa zastorom

Slika 6.2.6. Kulisa kuhinjskoga prozora

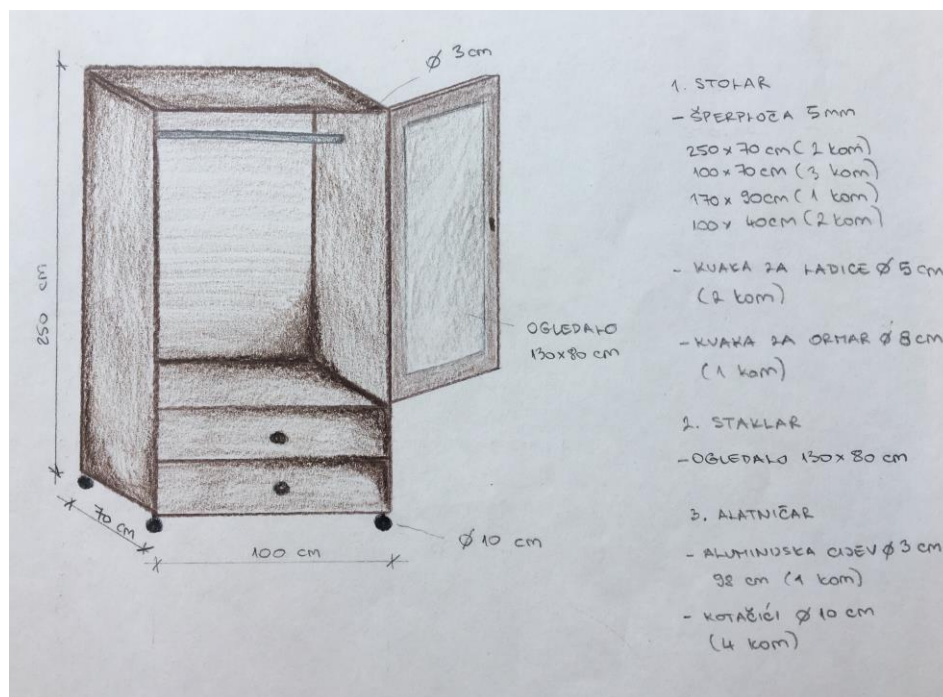

Slika 6.2.7. Skica kuhinjskoga prozora

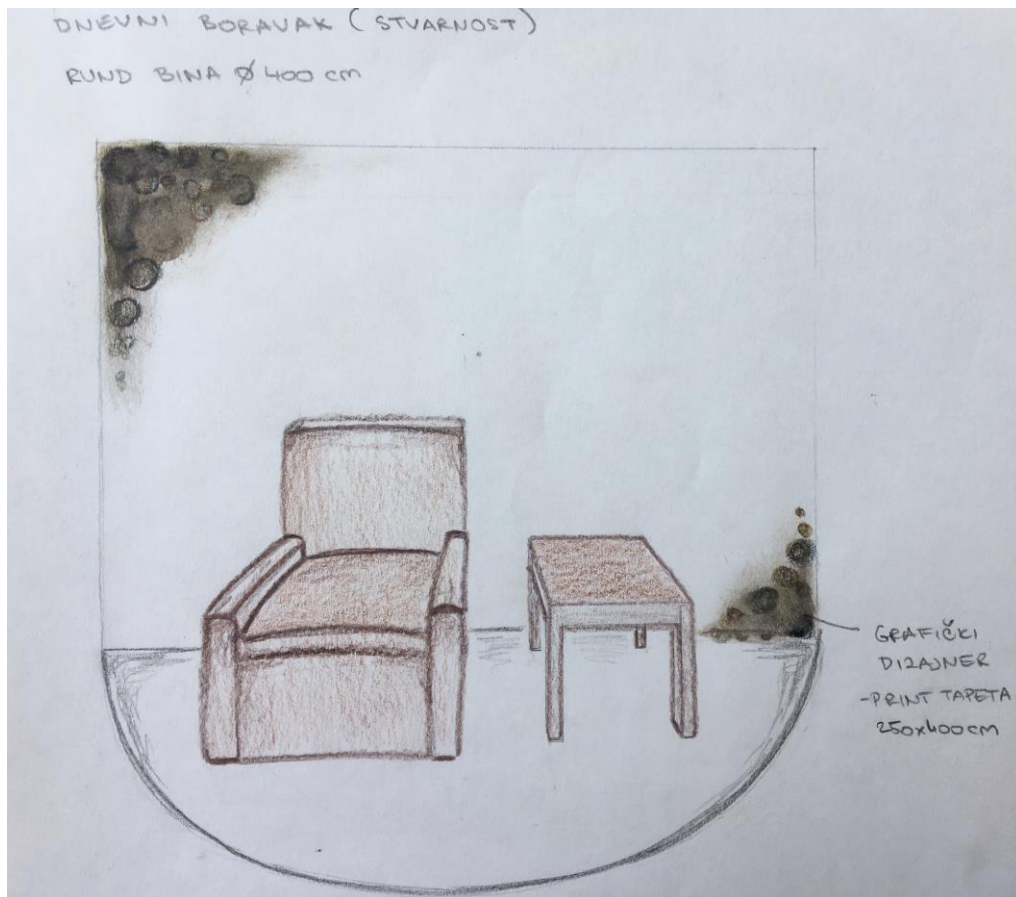
Slika 6.2.8. Skica kuhinjskog zastora

Ispred prozora u prednjem dijelu pozornice nalazi se stari drveni ormar čija su vrata otvorena, klimava i škripava. Vrata ormara otvaraju se prema publici pa stoga ona ne vidi što se nalazi u njemu. To glumcu omogućuje da se presvlači i brzinski mijenja izgled a da publika to ne vidi.

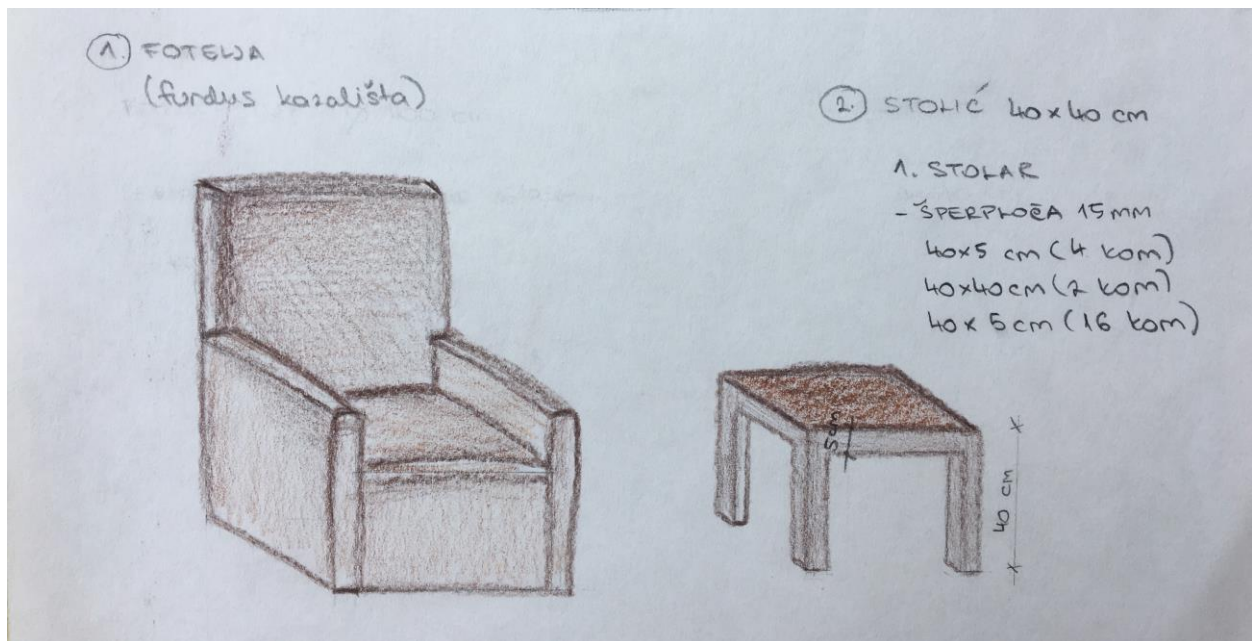

Slika 6.2.9. Skica ormara

Desno od proscenija nalazi se okretna pozornica, ključni vizualni element. Ona ima dvije strane: promjera je 4 metra te je kulisa ta koja dijeli samu pozornicu. Sa jedne strane kulise nalazi se trošni zid dnevnog boravka, također pljesniv, na kojem se nalaze uokvirene slike kraljevske obitelji. Ispred se nalaze stara fotelja i klimavi drveni stolić. S druge je strane Johnov zamišljeni svijet. Kraljevska fotelja, drveni stolić te zid dnevnog boravka na kojemu je tapeta s uzorkom. Osim toga, iznad okretne pozornice nalazi se i reflektor koji svijetli ružičastim svjetlom svaki put kada John doživi pomračenost, tj. kada se okretna pozornica okrene na njegovu zamišljenu stranu. Kada je John u stanju normalne svijesti, na sceni je siva, monotona rasvjeta. Pojavljuje se i žuti reflektor koji ga prati u trenucima kada John počinje plesati, no to se dogodi dvaput tijekom predstave. Rasvjeta još instalirana iza transparentnog prozora na kulisi lijevo od kuhinje, koja imitira uličnu rasvjetu, pa su stoga žarulje žute boje. Na maketi na kulisi označeno je mjesto kamo dolazi rasvjeta. Rasvjeta se gasi samo pri mijenjanju scena.

Slika 6.2.10. Skica okretne pozornice (stvarni svijet)

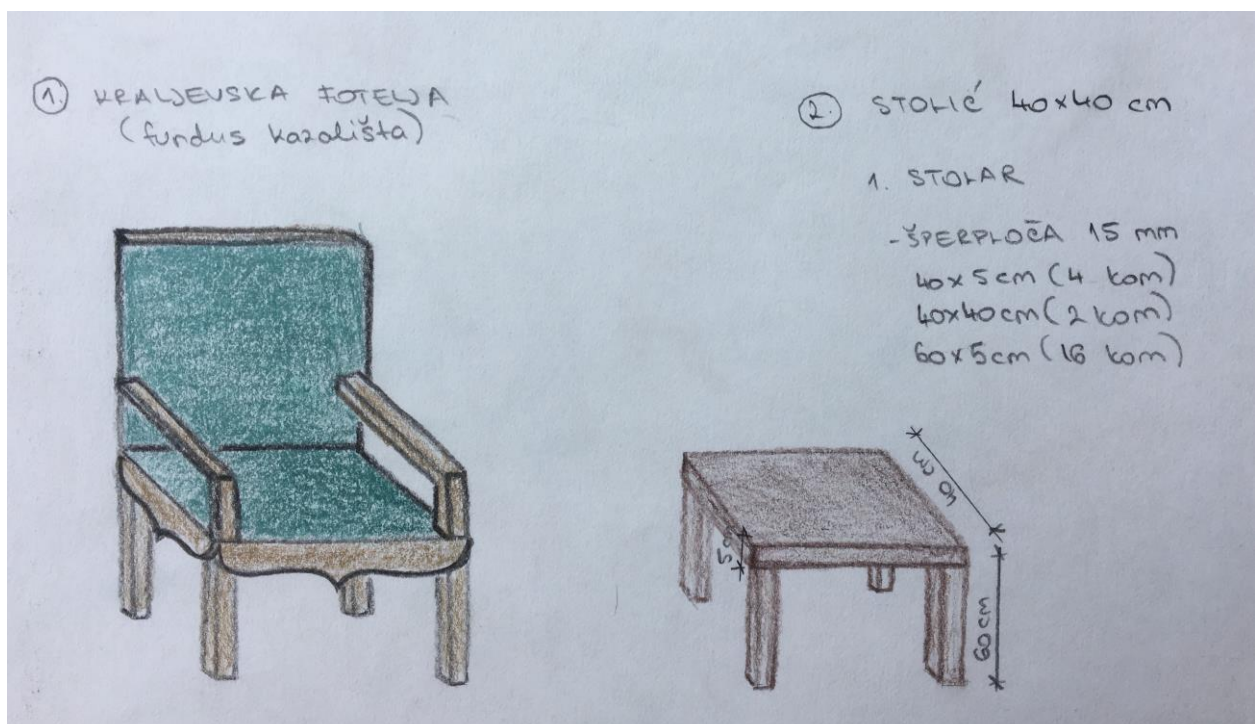

Slika 6.2.11. Skica fotelje i stolića (stvarni svijet)

Druga strana okretne pozornice krije „zamišljeni“ svijet Johna Smitha. Taj svijet nije kao na drugoj strani pozornice, prljav i pljesniv. Njegov zamišljen svijet krije kraljevsku fotelju, kraljevsku tapetu te kraljevski stolić.

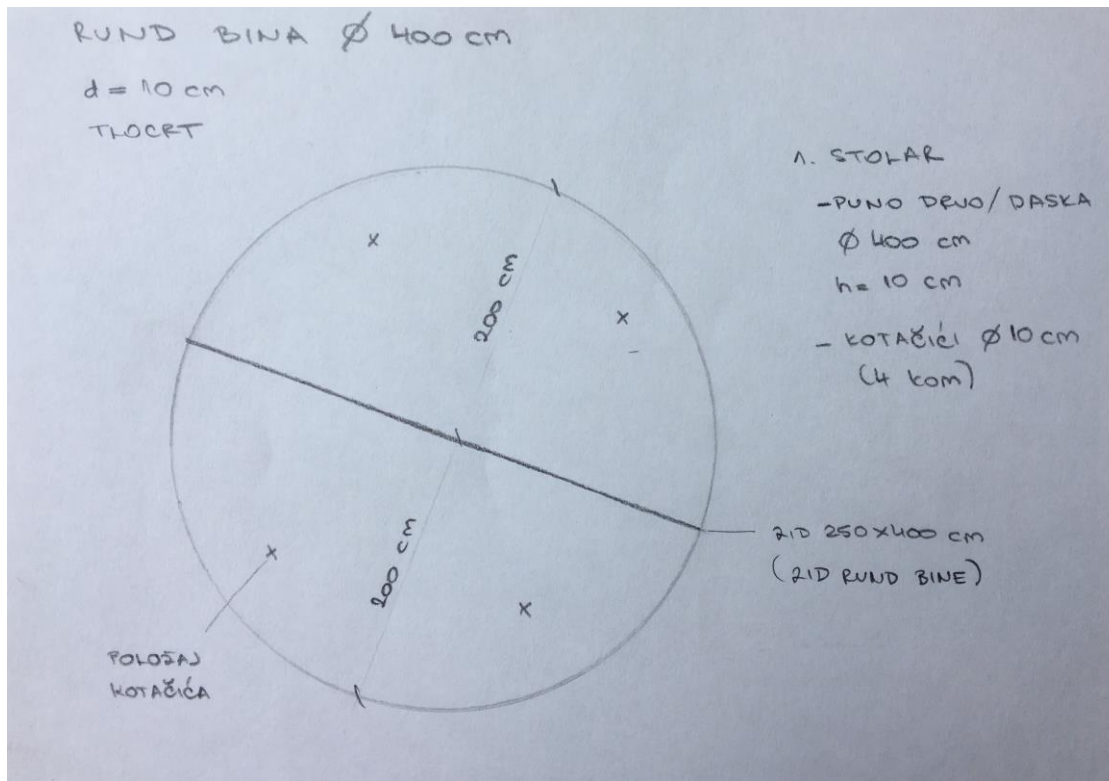

Slika 6.2.12. Skica okretne pozornice (zamišljeni svijet)

Slika 6.2.13. Skica fotelje i stolića

Dimenzije su zida okretne pozornice 250 x 400 cm, kao i promjer okretne pozornice koji je 400 cm. Svaka strana zida okretne pozornice ima i tapetu: kraljevsku tapetu te tapetu trošnoga, prljavog stana; s lijeve i desne strane zida nalazi se vreća pijeska težine 20 kg koja sprječava pad kulise. Kulisa je u okretnu pozornicu pričvršćena čavlima. Na skici su označeni kotačići koji kazališnim tehničarima pomažu da s lakoćom okrenu pozornicu s jedne na drugu stranu.

Slika 6.2.14. Skica okretne pozornice

6.3. Oblikovanje kostima

Kostimi su također važan dio likovno-scenskog oblikovanja predstave. Dodatna su dimenzija predstavi jer je njezin vizualni doživljaj vrlo važan. Kostimi pričaju svoju priču, oni nam i bez dijaloga mogu mnogo reći. Pokatkad tako iz samog viđenja kostima možemo saznati položaj lika u odnosu prema ostalima, njegovu socijalnu situaciju, ulogu u društvu i sl. Drugim riječima, njegov identitet.

Samo značenje riječi kostimografija²⁴ prevedeno s grčkog znači kreiranje kostima za kazališne i filmske izvedbe. Tako je to i stvaralačko područje²⁵ djelatnosti kostimografa usko vezano za umjetnost likovne opreme izgleda scenskih izvođača, kao i osmišljavanje njihove odjeće (kostima). Odjeća se osmišljava tako da bi odgovarala ulozi, odnosno kostimograf mora biti upoznat s povijesnom, društvenom, statusnom te prigodnom situacijom karaktera. Ono što obuhvaća glumčev kostim jesu odjeća, maska, šminka te rekviziti. Stoga je jasno da kostimograf mora biti vrsni poznavatelj povijesnih stilova kako bi ih mogao prenijeti u dramsku izvedbu.

Sami kostimi drame „John Smith princeza od Walesa“ rađeni su u skladu s razdobljem u koji je dramska radnja smještena, u 90-e godine prošloga stoljeća, godine kada je princeza od Walesa, Diana Spencer, živjela. Svaki od likova ima svoje kostime svojstvene njihovim ulogama, kako u društvu, tako i u drami. Osim triju likova koji prate život Johna Smitha, on sam ima kostime u koje se presvlači tijekom predstave. Naime, svaki od likova ima svoj „osnovni“ kostim, identitet s kojim se poistovjećuje. Tako i John Smith, koji je automehaničar, pa se u prvoj sceni pojavljuje u tom kostimu – automehaničarskoj odjeći. Međutim, John Smith boluje od psihoze pa su kostimi u koje se on presvlači njegov pravi identitet. To ne znači da je on zapravo Diana Spencer zato što se presvlači u njezin kostim, nego to znači da su svi ti kostimi u koje se John Smith preoblači njegovo pravo lice, maska pred stvarnim svijetom. Tu se otkriva njegov pravi identitet. Identitet bolesnog transvestita koji treba psihičku pomoć. Identitet ubojice.

Ostali su likovi prikazani i odjeveni u skladu s njihovom ulogom u njegovu životu. Susrećemo tako Patricka Benneta, bogatu arogantnu mušteriju, nabijene mišićne mase odjevena u preusku majicu koja ocrtava njegov isklesan torzo. Bivšu suprugu Kathie Lee, krojačicu, odjevenu u odjeću koja otkriva njezin nimalo zanimljiv život, te njegova šefa, starijeg gospodina Willa Kroncka, odjevena u skladu s godinama.

²⁴ <http://www.hrleksikon.info/definicija/kostimografija.html>, dostupno: 20. lipnja 2017.

²⁵ <http://webograd.tportal.hr/Miha29/medijskakultura/kazaliste>, dostupno: 20. lipnja 2017

Prvi je tako Patrick Bennet, bezobrazna mušterija. Odjeven je u naizgled skupe traperice, užega kroja, majicu koja otkriva njegovo njegovano tijelo te kožne smeđe cipele, a skupi automobil, za koji tvrdi da mu ga je John uništio, samo je dodatna dimenzija njegovu bezobraznom ponašanju i aroganciji. Majica je šivana po mjeri dok hlače i cipele pripadaju fundusu kazališta.

Slika 6.3.0. Patrick Bennet – skica kostima

Za razliku od arogantnog Patricka Benneta, Will Kronck nasmijana je i ugodna osoba. Šef je radionice u kojoj John Smith radi te je ujedno i njegov šef. Odjeven je u sive hlače te polo majicu dugih rukava. Na nogama ima smeđe cipele. Zdepaste je građe te su mu trup i debljina izraženiji u predjelu trbuha pa se sporije kreće, što i otkriva da je čovjek u godinama. Cipele pripadaju fundusu kazališta, a hlače i majica posebno su šivani.

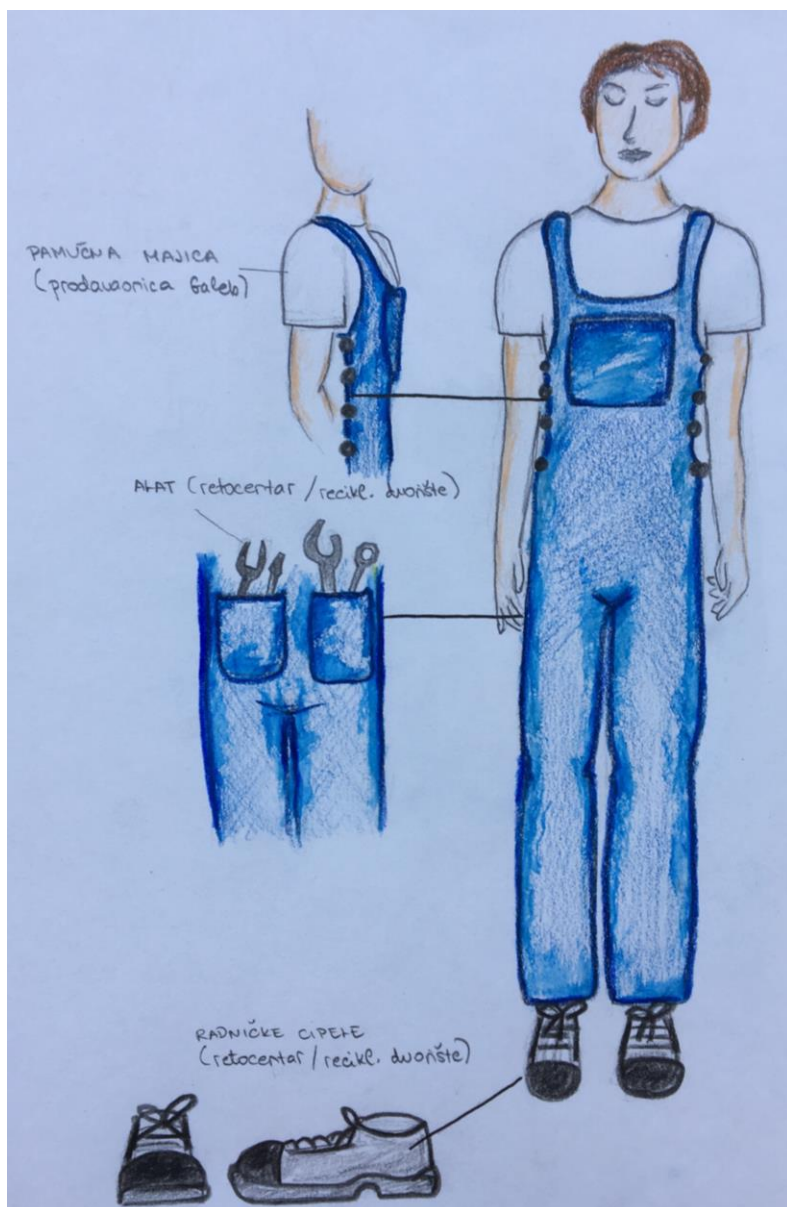
Slika 6.3.1. Will Kronck – skica kostima

Za razliku od njega, tu je Kathie Lee, 35-godišnjakinja, bivša supruga Johna Smitha. Ona je krojačica, odjevena u suknju i majicu, ne otkrivajući odjećom previše o sebi. Tek poslije kroz dijalog upoznajemo njezino socijalno stanje i bijedu u kojoj živi. Osim o socijalnom stanju, kroz dijalog saznajemo da ni njezino psihičko stanje nije u skladu s normalnim svijetom pa se ludilo koje spopadne Johna uklapa u njezin svijet. Cipele pripadaju fundusu kazališta, a majica i suknja posebno su šivane za predstavu.

Slika 6.3.2. Kathie Lee – skica kostima

Glavni je lik drame John Smith, automehaničar u kasnim tridesetima, koji živi dvostruki život preoblačeći se u Lady Di, odnosno Dianu Spencer, princezu od Walesa. On je u bîti tužan, razočaran razveden sredovječan muškarac koji utjehu pronalazi u princezinu liku. Stvorivši tako neki drugi, bolji svijet, John se preoblači u nekoliko kostima napravljenih po uzoru na odjeću kakvu je nosila Diana. Također vodi i zamišljene razgovore u kojima John otkriva da ne samo da je transvestit nego je i bolestan čovjek koji treba psihijatrijsku pomoć. Nažalost, da treba pomoć, saznajemo u ključnim trenutcima kada je za to kasno; ubija redom bezobraznu mušteriju, svoju bivšu suprugu te naposljetku svojeg šefa. John Smith je „svoj“ samo u prvom činu prve scene predstave, kada je odjeven u radno odijelo. Radno odijelo kao i radne cipele kupljene su u retocentru, odnosno reciklažnom dvorištu, kao i alat koji ima u stražnjem džepu. Pamučna majica kupljena je u prodavaonici Galeb.

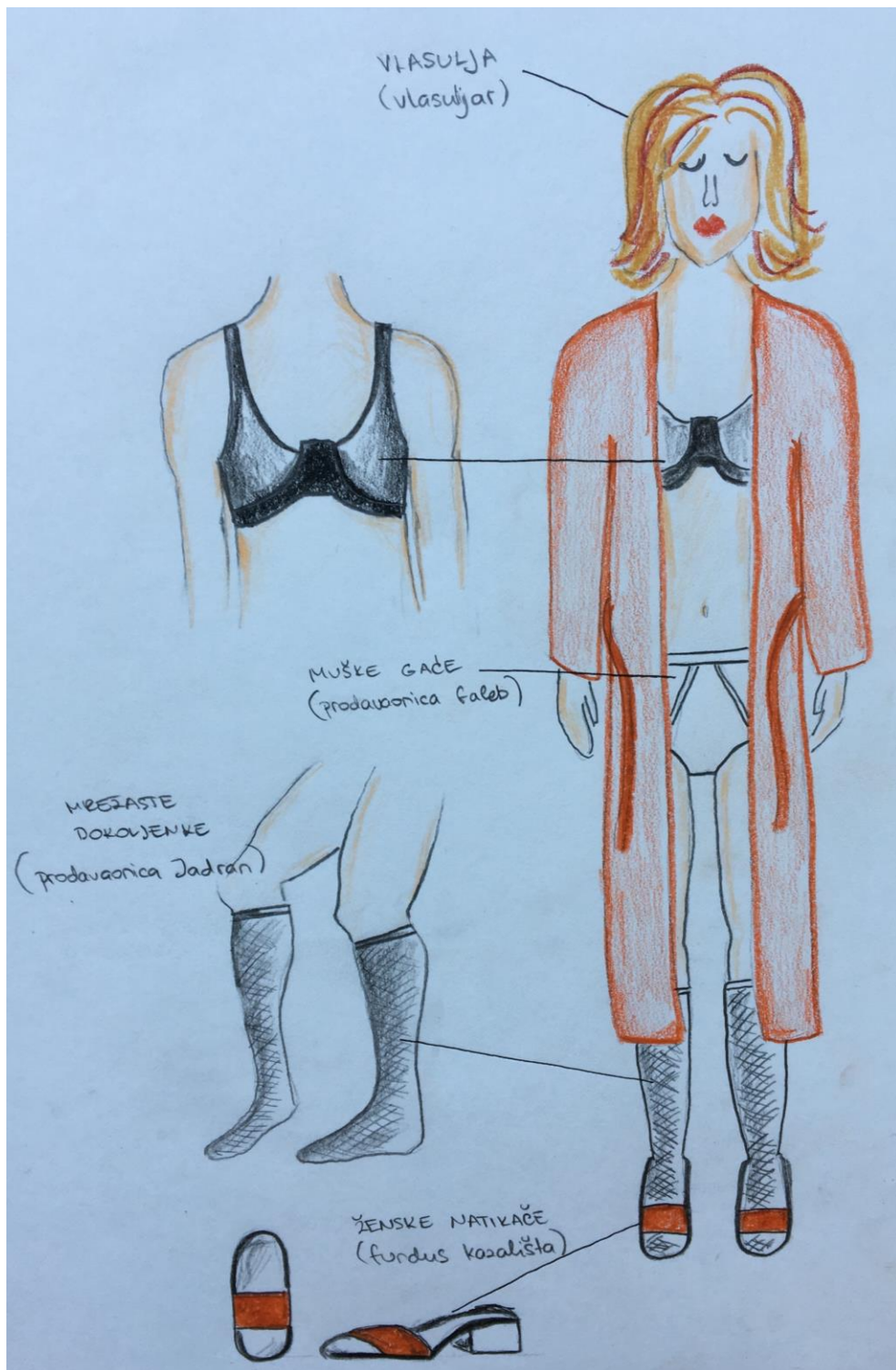
Slika 6.3.3. John Smith – skica kostima radnog odijela

Idući je kostim ružičasti, imitacija *Chanel* ružičastog dvodijelnog odijela kakvo je nosila Diana Spencer. Kostim je izrađen, dok cipele pripadaju fundusu kazališta, kao i imitacija biserne ogrlice. Vlasulja je također rađena po uzoru na frizuru Diane Spencer. Gumbi (četiri komada) kupljeni su u retocentru i u stilu su devedesetih godina, s reljefnim detaljima po sebi. Džepovi su samo našiveni na gornji dio odijela i nemaju funkciju.

Slika 6.3.4. John Smith – skica imitacije ružičastog Chanel kostima

Treći kostim Johna Smitha narančasti je kućni ogrtač koji pripada fundusu kazališta, kao i narančaste papuče s petom. Grudnjak također pripada fundusu kazališta, dok su mrežaste dokoljenke kupljene u prodavaonici Jadran, a muške gaće u prodavaonici Galeb. Na glavi ima vlasulju.

Slika 6.3.5. John Smith – skica narančastoga kućnog ogrtača

Posljednji kostim jest svečana haljina koji je šivana posebno za ovu predstavu. Za nju je bilo potrebno 5 m satena kupljenog u prodavaonici „Pamigo“. Biserna ogrlica, kao i cipele pripadaju fundusu kazališta.

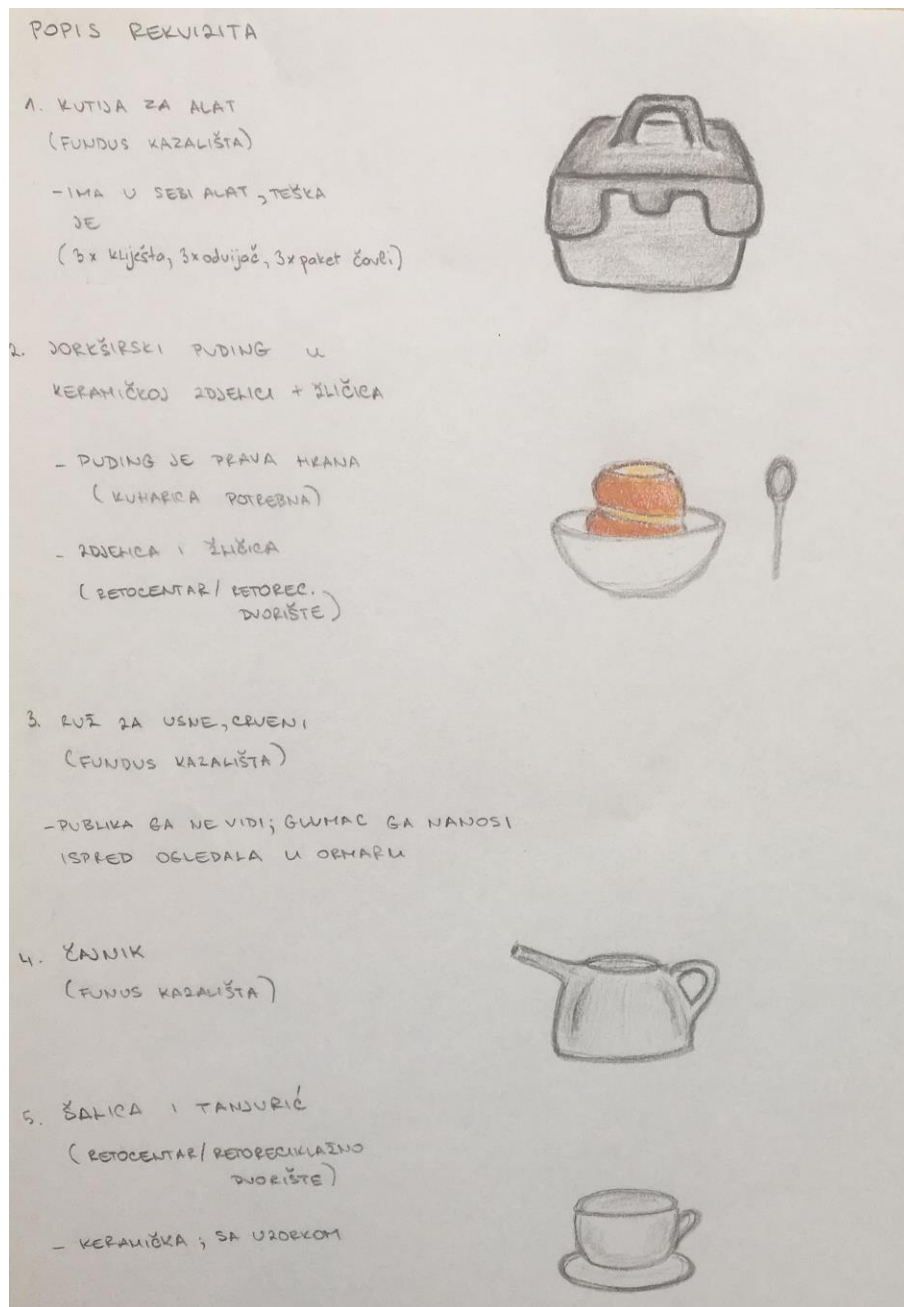

Slika 6.3.6. John Smith – skica svečane haljine

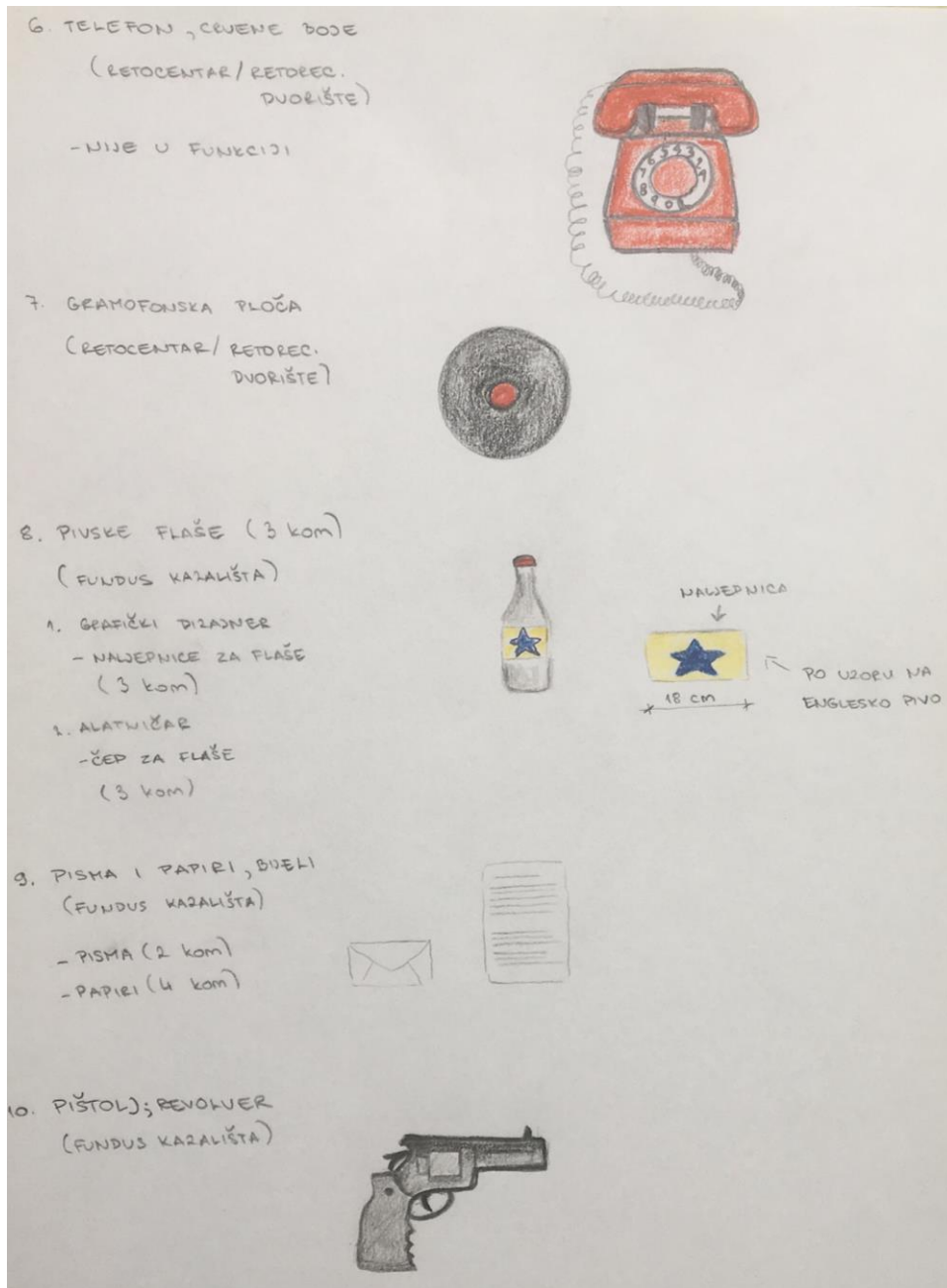
Bio je to popis kostima i njihovih skica na kojima su prikazani svi eventualni detalji na koje treba obratiti pozornost. U mapi radova koju sam priložila mogu se opipati materijali koji su uporabljeni za izradu kostima kako bi se stekao potpuni dojam. Također, na kraju rada priložila sam i troškovnik izrade kulisa i kostima. Slijedi popis rekvizita koji su upotrijebljeni u predstavi.

6.4. Popis i skice rekvizita

Na slikama koje slijede dan je popis rekvizita upotrijebljenih u predstavi i prikazane su njihove skice. Neki su dio fundusa kazališta, a neki su kupljeni u reciklažnom dvorištu „Jakuševac“.

Slika 6.4.0. Popis i skice rekvizita

Slika 6.4.1. Popis i skice rekvizita

6.5. Troškovnik

Na popisu koji slijedi prikazala sam troškovnik izrade scene sa svim pripadajućim elementima te troškovnik izrade kostima i rekvizita.

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
KUHINJA			
Šperploča (breza) 5cm (BAUHAUS)	7,5m ²	16,00kn/m ²	120,00kn
Letve 8cm; 3x3cm (BAUHAUS)	2,8m (4kom) 1m (9kom)	3,00kn/m	60,06kn
Rezervoar 2-3l zapremnine (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	15,00kn/kom	15,00kn
Fototapeta; kuhinjske pločice (BAUHAUS)	7,5m ²	7,00kn/m ²	52,50kn
Mrljeodplijesni (FOTOBADROV)	50cm (2kom)	7,00kn/kom	14,00kn
Štednjak (maska); šperploča (BAUHAUS)	2,16m ²	16,00kn/m ²	34,56kn
UKUPNO			296,12kn

Slika 6.5.0. Troškovnik izrade kuhinje

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
ZID KUHINJSKOG PROZORA			
Šperploča (breza) 5cm (BAUHAUS)	4,38m ²	16,00kn/m ²	70,00kn
Letve 8cm (BAUHAUS)	1,75m (3kom) 1m (3kom) 0,7m (3kom)	3,00kn/m	10,35kn
Letvice 3cm; 3x10cm (BAUHAUS)	1m (4kom)	3,00kn/m	12,00kn
Mrljeodplijesni (FOTOBADROV)	50cm (2kom)	7,00kn/kom	14,00kn
Zavjesa; teblji stof (KROJAČICA)	2,64m ²	6,00kn/m ²	15,84kn
Šivanje (KROJAČICA)	1	30,00kn/kom	30,00kn
UKUPNO			152,19kn

Slika 6.5.1. Troškovnik izrade kuhinjskog prozora

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
ORMAR			
Šperploča (breza) d=8mm (BAUHAUS)	7,93m ²	13,00kn/m ²	103,09kn
Kvaka za ladice, d=5cm (BAUHAUS)	2	6,00kn/kom	12,00kn
Kvaka za ORMAR, d=8cm (BAUHAUS)	1	7,00kn/kom	7,00kn
Kotači, d=10cm (BAUHAUS)	4	6,00kn/kom	24,00kn
UKUPNO			146,09kn

Slika 6.5.2. Troškovnik izrade ormara

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
OKRETNAPPOZORNICA			
Daske d=10cm (BAUHAUS)	4m ²	25,00kn/m ²	100,00kn
Kotači d=10cm	8kom	7,00kn/kom	56,00kn
UKUPNO			156,00kn
ZID DNEVNOG BORA VKA			
Šperploča (breza) d=5cm (BAUHAUS)	20m ²	16,00kn/m ²	320,00kn
Letvice d=8cm; 3x3cm (BAUHAUS)	2,5m (5kom) 4m (3kom)	3,00kn/m	73,50kn
Fototapeta (BAUHAUS)	10m ² (2kom)	7,00kn/m ²	140,00kn
Šperploča (breza) d=8mm (BAUHAUS)	1,6m ² (2kom)	13,00kn/m ²	41,60kn
Letvice d=3mm; 3x7cm (BAUHAUS)	40cm (10kom) 35cm (10kom)	3,00kn/m	22,50kn
Fotografije (FOTO BADOV)	35x40cm (5kom)	7,00kn/kom	35,00kn
UKUPNO			632,60kn

Slika 6.5.3. Troškovnik izrade okretne pozornice i zida okretne pozornice (dnevnog boravka)

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
KOMODA TV			
Šperploča (breza) 8mm (BAUHAUS)	7m ²	13,00kn/m ²	91,00kn
Kvaka za ormarić, 5cm (BAUHAUS)	2	6,00kn/kom	12,00kn
TV (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	50,00kn/kom	50,00kn
Kotači, 10cm (BAUHAUS)	4	6,00kn/kom	24,00kn
UKUPNO			177,00kn

Slika 6.5.4. Troškovnik izrade komode

Ukupni trošak izrade scenskih elemenata je 1.559,40 kn, što je i razumna cijena ako uzmemo u obzir kako „Gradsko kazalište Gavella“ ima sponzorski ugovor sa „Bauhausom“, prodavaonicom građevinskog materijala koja kazalištu omogućuje kupnju materijala po nabavnoj cijeni. Isto tako, mnogi drugi elementi, poput ploče za kuhanje, sudopera i sl. dio su kazališnog fundusa, stoga je i tu napravljena ušteda.

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
JOHN SMITH: MEHANIČARSKO DIJELO			
Mehaničarsko dijelo (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	50,00 kn/kom	50,00 kn
Alat za tražnjem džepu (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	6	4,00 kn/kom	24,00 kn
Radničke cipele (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	80,00 kn/kom	80,00 kn
UKUPNO			154,00 kn
JOHN SMITH: RUŽIČASTO DIJELO			
Vlasulja od umjetnih vlakana (VLASULJAR)	1	250,00 kn/kom	250,00 kn
Gornji dio kostima, ružičasti, tvid (PAMIGO)	2,5 m ²	45,00 kn/m ²	112,50 kn
Donji dio kostima, ružičasti, tvid (PAMIGO)	1,90 m ²	45,00 kn/m ²	85,50 kn
Šivanje (KROJAČICA)	2	45 kn/kom	90,00 kn
UKUPNO			538,00 kn
JOHN SMITH: KUĆNI DGRTAČ			
Mrežaste lokoljenke (JADRAN)	1	2,00 kn/kom	2,00 kn
Grudnjak, crni, čipka (GALEB)	1	25,00 kn/kom	25,00 kn
Mušketarice, pamučne, bijele (GALEB)	1	12,00 kn/kom	12,00 kn
Pamuk, narančasti, deblji (PAMIGO)	3,5 m ²	29,00 kn/m ²	101,50 kn
Šivanje (KROJAČICA)	1	45 kn/kom	45,00 kn
UKUPNO			185,50 kn
JOHN SMITH: SVILENA HALJINA			
Saten, žuti (PAMIGO)	5 m ²	64,00 kn/m ²	320,00 kn
Šivanje (KROJAČICA)	1	45 kn/kom	45,00 kn
UKUPNO			365,00 kn

Slika 6.5.5. Troškovnik izrade kostima za lik John Smitha

Ukupni trošak izrade kostima za lik John Smitha iznosi 1.234,59 kn. Cipele koje se koriste u predstavi kao dio njegova kostima dio su kazališnog fundusa, kao i biserna ogrlica.

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
KATHIE LEE			
Ružičasta majica, deblji pamuk (PAMIGO)	1,5 m ²	18,00 kn/m ²	27,00 kn
Zelena suknja, šaten (PAMIGO)	2 m ²	39,00 kn/m ²	78,00 kn
Šivanje (KROJAČICA)	2	45 kn/kom	90,00 kn
UKUPNO			195,00 kn
WILL KRONCK			
Zelena majica, pamuk (PAMIGO)	1,5 m ²	18,00 kn/m ²	27,00 kn
Sive hlače, šamit (PAMIGO)	2,2 m ²	29,00 kn/m ²	63,80 kn
Šivanje (KROJAČICA)	2	45 kn/kom	90,00 kn
UKUPNO			180,00 kn
PATRICK BENNET			
Zelena majica, viskoza (PAMIGO)	2 m ²	18,00 kn/m ²	36,00 kn
Šivanje (KROJAČICA)	1	45 kn/kom	45,00 kn
UKUPNO			81,00 kn

Slika 6.5.6. Troškovnik izrade kostima za ostale likove

Ukupni trošak izrade kostima za Kathie Lee, Patricka Benneta te Will Kroncka iznosi 456,00 kn. Svo troje likova nosi cipele koje su dio fundusa kazališta dok je njihova odjeća šivana za potrebe predstave, osim traperica koje nosi Bennet a koje su dio kazališnog fundusa.

OPIS STAVKE	KOLIČINA	JEDINIČNA CIJENA	UKUPNO
Jorkširski puding (MAGNOLIJA LASTICE)	1	28,00 kn/kom	28,00 kn
Keramička zdjelica i ličica (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	20,00 kn/komplet	20,00 kn
Keramička salica i tanjurić (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	20,00 kn/komplet	20,00 kn
Telefon, crvene boje (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	30,00 kn/kom	30,00 kn
Gramofonska ploča (RECIKLAŽNO DVORIŠTE)	1	10,00 kn/kom	10,00 kn
Naljepnice za pivske flaše (FOTO BADROV)	2	10,00 kn/kom	20,00 kn
UKUPNO			128,00 kn

Slika 6.5.7. Troškovnik izrade rekvizita

Ukupni trošak rekvizita je 128,00 kn. Mnogi rekviziti, uključujući i krunu, dio su fundusa kazališta, no neki rekviziti potrebni za predstavu su nedostajali stoga je glavni izvor nabave bilo reciklažno dvorište, „Jakuševac“.

Važno je spomenuti kako kazalište Gavella, osim sa „Bauhauseom“, ima sponzorski ugovor sa prodavaonicom čarapa „Jadran“, foto studiom „Foto Badrov“ te mnogim drugima koji kazalištu omogućavaju kupnju potrebnih materijala po nabavnoj, jeftinijoj cijeni.

7. Zaključak

Tijekom dosadašnjega fakultetskog obrazovanja usvojila sam tendenciju da rješavanju problema pristupam inovativno i kreativno. Zanimajući se sve više za područje likovno-scenskog oblikovanja drame usmjerila sam svoju znatiželju prema toj grani umjetnosti, medija.

Daljnijim učenjem o likovno-scenskom oblikovanju drame i njegovim istraživanjem sve više raste moje zanimanje za uvođenje inovacija na tom području. Dramu Tomislava Zajeca „John Smith princeza od Walesa“ odabrala sam upravo zbog naizgled nepremostivih barijera koje se pojavljuju. U drami postoji sukob svjetova: sukob stvarnoga svijeta koji je u suprotnosti s idealnim, ali zamišljenim. Upravo je taj sukob ono što sam htjela premostiti i spojiti, vizualno oživjeti kako bi publika ušla u Johnov svijet na način kako ga on vidi.

Pri tome se pojavljuje potreba za okretnom pozornicom kao jednostavnim rješenjem kako spojiti ta dva svijeta. Jedna strana pozornice prikazuje stvarni svijet, a druga zamišljeni svijet (kraljevsku fotelju, tapetu i stolić od mahagonija). Publika tako, osim iz monologa, o promjeni u glavi glavnog lika saznaje i s vizualnog aspekta koji je najvažniji za likovno-scensko oblikovanje predstave. Rasvjeta je također odigrala važnu ulogu u spajanju tih dvaju svjetova jer upravo promjena rasvjete na sceni sugerira i promjenu koja je nastupila u glavi Johna Smitha. Tako se promjenom rasvjete u ružičasto odmah da naslutiti o čemu John Smith razmišlja kada šutke promatra publiku.

Na danom sam primjeru prikazala kako rijetko viđen scenski element – okretna pozornica, može uvelike olakšati izvedbu i stvoriti novi vizualni doživljaj predstave.

8. Literatura

- [1] Batušić, Nikola: Uvod u teatrologiju, Zagreb, 1991.
- [2] https://hr.wikipedia.org/wiki/Kazališno_osoblje, dostupno 15. svibnja 2017.
- [3] <http://www.hnk.hr/o-kazalistu/povijest/povijest/>, dostupno 15. svibnja 2017
- [4] https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatsko_narodno_kazalište_u_Zagrebu, dostupno 15. svibnja 2017.
- [5] <http://www.hnk.hr/raspored/>, dostupno 15. svibnja 2017.
- [6] http://www.gavella.hr/o_kazalistu/povijest_teatra_u_frankopanskoj, dostupno 16. svibnja 2017.
- [7] <http://www.kazalistekerempuh.hr/o-kazalistu/>, dostupno 16. svibnja 2017.
- [8] <http://www.komedija.hr/www/o-kazalistu/>, dostupno 16. svibnja 2017.
- [9] <http://itd.sczg.hr>, dostupno 16. svibnja 2017.
- [10] <https://www.histrion.hr/?p=tekst&m=p&f=index&i=80&>, dostupno 16. svibnja 2017.
- [11] <http://teatarexit.hr/o-nama/>, dostupno 16. svibnja 2017.
- [12] <http://www.zekaem.hr/o-kazalistu/o-nama/>, dostupno 16. svibnja 2017.
- [13] <https://hr.wikipedia.org/wiki/Drama>, dostupno: 16. svibnja 2017.
- [14] Batušić, Nikola: Suvremena hrvatska drama i kazalište 1955-1975., Dani hvarskog kazališta, Hvar, 1984., str. 160.
- [15] Batušić, Nikola: Suvremena hrvatska drama i kazalište 1955-1975., Dani hvarskog kazališta, Hvar, 1984., str. 163.
- [16] Vrgoč, Dubravka: Nova hrvatska drama- primjeri dramskog stvaralaštva s kraja 80-ih godina“, Kolo, br. 2, 1997.
- [17] Boko, Jasen: Nova hrvatska drama: izbor iz drame devedesetih, Zagreb, 2002.
- [18] <https://www.vecernji.hr/kultura/pobuna-hrvatskih-dramskih-pisaca-zbog-sikaniranja-dramaticara-406193>, dostupno 20. svibnja 2017.
- [19] http://www.novolist.hr/Kultura/Kazaliste/Jesu-li-dramski-pisci-uopce-potrebni-Hrvatskoj?meta_refresh=true, dostupno 20. svibnja 2017.
- [20] <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49890>, dostupno 25. svibnja 2017.
- [21] https://en.wikipedia.org/wiki/Revolving_stage dostupno 25. svibnja 2017.
- [22] <http://www.hnk.hr/o-kazalistu/ozgradi/dimenzije-i-tehnicki-detalji/>, dostupno 25. svibnja 2017.
- [23] https://hr.wikipedia.org/wiki/Tomislav_Zajec, dostupno 26. lipnja 2017.
- [24] <http://www.hrleksikon.info/definicija/kostimografija.html>, dostupno 20. lipnja 2017.
- [25] <http://webograd.tportal.hr/Miha29/medijskakultura/kazaliste>, dostupno: 20. lipnja 2017.

9. Popis slika

Slika 2.1.0. HNK nekad, 1859. godina

izvor: <http://www.hnk.hr/o-kazalistu/povijest/povijest/>

Slika 2.1.1. HNK danas, 21. stoljeće

izvor: <http://www.hnk.hr/o-kazalistu/povijest/povijest/>

Slika 3.2.0. Miro Gavran, „mentor“ novog naraštaja suvremene hrvatske drame

izvor: <http://www.mirogavran.com/static/img/miro.jpg>

Slika 3.2.1. Ivan Vidić

izvor: http://www.jutarnji.hr/incoming/ivan_vidic2141015.jpg/5318819/ALTERNATES/LANDSCAPE_1180/ivan_vidic2-141015.jpg

Slika 3.2.2. Tena Štivičić

izvor: http://www.radioslavonija.hr/wp-content/uploads/2016/04/tena_3219498b.jpg

Slika 3.2.3. Ivana Sajko

izvor: https://voxfeminae.net/media/k2/items/cache/ed47ecba133480c70025bfc622cc33b0_XL.jpg

Slika 4.1.0. „Mawari butai“ okretna pozornica

izvor: <http://www.jnto.go.jp/eng/indepth/cultural/experience/x.html>

Slika 4.1.1. Okretna pozornica (konstrukcija)

izvor: <http://www.therevolvingstagecompany.co.uk/wp-content/uploads/2013/08/12m-Bath-Theatre-Royal-800x350.jpg>

Slika 6.0. Originalna glumačka postava; slijeva: Filip Nola, Ksenija Marinković, Branko Supek te Pjer Meničanin

izvor: http://www.zekaem.hr/wp-content/uploads/2016/09/john_smith2.jpg

Slika 6.1. Scena iz predstave: Pjer Meničanin i Branko Supek

izvor: http://www.zekaem.hr/wp-content/uploads/2016/09/john_smith4.jpg

Slika 6.2. Tlocrt pozornice s označenim kotama, Dramsko kazalište Gavella

izvor: http://www.gavella.hr/o_kazalistu/tehnicke_informacije

Slika 6.3. Tlocrt položaja rasvjete, Dramsko kazalište Gavella

izvor: http://www.gavella.hr/o_kazalistu/tehnicke_informacije

Slika 6.1.0. Tlocrt makete

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.1.1. Bokocrt makete

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.1.2. Nacrt makete

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.1.3. Prikaz kulisa (okretna pozornica prikazuje stvarni svijet)

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.1.4. Prikaz kulisa (okretna pozornica prikazuje izmišljeni svijet)

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.1.5. Prikaz kulisa iz ptičje perspektive

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.0. Skica kuhinje

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.1. Skica kuhinje – hladnjak

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.2. Skica kuhinje – kuhinjski element

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.3. Skica kuhinje – štednjak i ploča za kuhanje

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.4. Kulisa kuhinje – stražnja strana zida

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.5. Skica kuhinjskog prozora sa zastorom

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.6. Kulisa kuhinjskog prozora

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.7. Skica kuhinjskog prozora

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.8. Skica kuhinjskog zastora

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.9. Skica ormara

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.10. Skica okretno pozornice (stvarni svijet)

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.11. Skica fotelje i stolića

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.12. Skica okretno pozornice (zamišljeni svijet)

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.13. Skica fotelje i stolića

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.2.14. Skica okretne pozornice

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.3.0. Patrick Bennet – skica kostima

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.3.1. Will Kronck – skica kostima

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.3.2. Kathie Lee – skica kostima

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.3.3. John Smith – skica kostima radnog odijela

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.3.4. John Smith – skica imitacije ružičastog *Chanel* kostima

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.3.5. John Smith – skica narančastog kućnog ogrtača

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.3.6. John Smith – skica svečane haljine

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.4.0. Popis i skice rekvizita

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.4.1. Popis i skice rekvizita

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.0. Troškovnik izrade kuhinje

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.1. Troškovnik izrade kuhinjskog prozora

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.2. Troškovnik izrade ormara

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.3. Troškovnik izrade okretne pozornice i zida okretne pozornice (dnevnog boravka)

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.4. Troškovnik izrade komode

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.5. Troškovnik izrade kostima za lik John Smitha

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.6. Troškovnik izrade kostima za ostale likove

izvor: vlastita arhiva

Slika 6.5.7. Troškovnik izrade rekvizita

izvor: vlastita arhiva

10. Prilozi

1. Skice scene, kostima i rekvizita
2. Maketa MJ 1 : 25
3. Stop animacija
4. Plakat za predstavu
5. Programska cedulja za predstavu
6. Ulaznica za predstavu